

ΙΔΡΥΤΑΙ ΤΟΥ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ
Π. ΣΠΑΝΔΩΝΙΔΗΣ, Β. ΤΑΤΑΚΗΣ, ΣΤ. ΞΕΦΛΟΥΔΑΣ
Γ. ΔΕΛΙΟΣ, Γ. ΘΕΜΕΛΗΣ, ΑΛΚ. ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ

*Επιμελητής τῆς ἑλης : Γ. ΔΕΛΙΟΣ

ΓΡΑΦΕΙΑ: *Αετορράχης 31—Θεσσαλονίκη

ΣΥΝΔΡΟΜΑΙ

ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ *Ετησία Δρ. 50
ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ > Δολ. 1½

*Η συνεργασία καὶ τὰ ἐμβάσματα θὰ στέλνονται ἀποκλειστικά
στὴ διεύθυνση: Γ. Δέλιον, *Αετορράχης 31

(Τὰ χειρόγραφα δὲν ἐπιστρέφονται)

Στὸ ἄλλο φύλλο :

Γ. ΘΕΟΤΟΚΑ : Σκίτσο τῆς Ρώμης

ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΕΣ

ΗΜΕΡΕΣ

ΜΗΝΙΑΙΟ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΣΤΕΛΙΟΣ ΞΕΦΛΟΥΔΑΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΑΡΚΑΔΙΟ Μοῖρα
Γ. ΘΕΟΤΟΚΑ Σκίτσο τῆς Ρώμης
Π. ΣΠΑΝΔΩΝΙΔΗ *Απόψεις γιὰ τὴ λογοτεχνία μας
Χ. ΑΛΕΞΙΟΥ Βουνίσιο (ποίημα)
ΑΘ. ΤΑΡΣΟΥΛΗ Γυναίκα
Ν. ΠΑΠΠΑΣ Αὐτοκτονία δωδεκαετοῦς νέου (ποίημα)
ΣΤ. ΚΟΣΜΑ Τὸ ἀγκάλιασμα
ΣΤ. ΞΕΦΛΟΥΔΑ Σχόλια
ΕΡΝ. ΚΟΛΙΚΗ Τὸ νέο τραγοῦδι
Κ. ΓΕΩΡΓΟΥΛΗ *Ἡ χριστιανικὴ ἀνθρωπολογία τοῦ
N. Berdjajew.
Ρ. ΒΟΤΤΙΝΙ Σημειώματα γιὰ τὴν Ἰταλικὴ λογοτεχνία
Π. ΛΑΣΚΑΡΙ Συνεργάτες

ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ :—Θ. Πετσάλη «Ὁ ἀπόγονος» — Στ. Κο-
μα «Ἄντρέας Δημακῦδης» — Θ. Κορνάρου «Ὁ ἀ-
λήτης» — Χρ. Χρηστίδη «Κίνδυνοι κ' ἐλπίδες τοῦ ἐλ-
ληνισμοῦ».

Χρονικά — Νέα Βιβλία — Περιοδικά.

ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΕΣ ΗΜΕΡΕΣ

Έτος Γ' - Τεύχος 4

Μάιος 1935

ΣΧΕΔΙΑ

ΜΟΙΡΑ

Στὸ ἄριστερό μου χέρι, στὴν παλάμη ἐδῶ, τὸ ριζικό μου ἔχεις γραμμένο, Μοῖρα. "Ὅ,τι εἶναι νὰ περάσω, νὰ κάμω καὶ νὰ πάθω, οἱ μυστικοὶ γιὰ μένα ὀρισμοὶ σου νὰ τους: γραμμές, ἀυλάκια, ἀστέρια καὶ σταυροὶ. Τὴ γλῶσσα αὐτὴ κανένας δὲν τὴν ξέρει, τὴν ἀξεδιάλυτη κι ἀλλόκοτη γραφὴ σου νὰ διαβάση δὲ μπορεῖ. Κ' ἔτσι, στὴ μαντική ἂν δὲ θέλω νὰ πιστέψω, ποιὸς θὰ μοῦ πῆ ἂν ὁ σταυρὸς αὐτὸς ποὺ κλείνει τούτῃ τὴ γραμμὴ, ἢ ἐπιτυχία εἶναι τάχα γιὰ ὁ θάνατος! Ὁ θάνατος, βέβαια, εἶναι γραμμένος Μοῖρα, κάπου ἐδῶ, τὸ ξέρω αὐτὸ καὶ δὲ μὲ νοιάζει. Δὲ μὲ φοβίζει ἀκόμα, κόπο βαρὺ κ' ἰδρώτα γιὰ ὄλες μου τίς μέρες ἂν ἔχῃς ὀρισμένα στὸ κορμί μου. "Ἐνα μονάχα θᾶθελα νὰ ξέρω: Θὰ φτάσω κάπου - ὅπου ποθῶ, τὴν εὐτυχία θὰ νοιώσω - ὅπως τὴ θέλω; Τᾶχεις γραμμένα τάχα σὲ καμμιά μεριά, στὸ χέρι αὐτὸ—τὸ χέρι τὸ δικό μου, Μοῖρα;

"Ἄν τῶξερα πὼς δὲν τῶχεις γραμμένο νὰ φτάσω πουθενά, ποτέ, πόση προσπάθεια κι ἄλλα πόσα θᾶχα νὰ γλυτώσω! Γιὰ τὴν Ἰδέα καὶ τὴ Δόξα καὶ τὸν Ἔρωτα, γιὰ τὰ πλοῦτη, τίς τιμὲς καὶ τὴ διάκριση, ἀγῶνες σκληροὺς δὲ θᾶκανα, αἶμα δὲ θᾶχυνα, πάθος δὲ θᾶχα. Τὸ μυαλό καὶ τὰ χέρια ἄδικα δὲ θὰ βασάνιζα ἔτσι, καὶ τὴν ψυχὴ μου ὡς καὶ στὸ μῖσος καὶ στὴ ζήλεια καὶ στὸ φθόνο δὲ θὰ ὀδηγοῦσα. "Ἡρώας νὰ γίνω, καὶ στὴν προδοσία δὲ θᾶφτανα. Ἄνησυχία, λαχτάρα, ἀγωνία κι ἀγρύπνια, δόντια ποὺ σφίγγονται καὶ μάτια ποὺ ἀστράφτουν, χεῖριά ποὺ ἀπλώνονται καὶ χεῖλια ποὺ τρέμουν, ὄλα ὄσα τὸν ἄνθρωπο τυραννοῦν, δὲ θὰ τᾶξερα, Μοῖρα, δὲ θὰ ὑπόφερνα, Μοῖρα!

“Ως τὰ τώρα, ὅσα πέρασα, ὅλα ἦταν δύσκολα, Μοῖρα. Λάθη πάντα, ἀποτυχίες, κάθε λίγο κ’ ἐμπόδια καὶ τῆς ἡττας ἢ πίκρα κ’ ἢ πίκρα ἀπὸ τὸ γέλασμα. Ἀνθρώπους καὶ Τύχη, ὅλα, πάντα ἐνάντια τὰ βρήκα. Νὰ πασχίζω, νὰ παλεύω, τόσο ἀγῶνα, τόσο κόπο νὰ κάνω καὶ νὰ χάνω τὸ παιχνίδι τὴν κάθε φορά. Νίκη, Μοῖρα, δὲ γνώρισα, καὶ χαρά, οὐτ’ αὐτή! Τὴ χαρὰ τὴ μεγάλη γυρεύοντας, τίς μικρές, ὅσες μοῦτυχαν, δὲν τίς πρόσεξα, δὲν τίς χάρηκα Μοῖρα. Νὰ πῶς πῆγα ὡς τὰ σήμερα, νὰ τί ἔχω κάνει ὡς τὰ τώρα! Ἔτσι τᾶγραψες, Μοῖρα, ὡς φαίνεται. Στὴν ἀρχὴ μοῦγραψες ὄλο καὶ δύσκολα. Στὴν ἀρχὴ τάχα μόνο; Καὶ πιὸ πέρα, πιὸ κάτω, τί νᾶχης τάχα γραμμένο ὡς τὸ τέλος μου; Καὶ τὸ τέλος μου πότε καὶ ποῖό;

Γραμμές, αὐλάκια, ἀστέρια καὶ σταυροί, μέσα σὲ σᾶς τὸ ριζικό μου εἶναι κρυμμένο. Ἀνώφελο νὰ θέλω νὰ τὸ μάθω. Κι ὄχι μονάχα ἀνώφελο.. Πόνος πολὺς καὶ λιγοστὴ χαρὰ—γιὰ τοὺς ἀνθρώπους ἀκόμα αὐτὸ εἶν’ τὸ ριζικό. Τόση χαρὰ ὄση γιὰ νὰ ὑπομένουνε μὲ τὴν ἐλπίδα τῆς τὸν πόνο. Εἶναι πολλὴ προσπάθεια ἀκόμα στὴν Ἀνθρώπινη γενιὰ γραμμένη, σὲ κόπο χρεωμένη ποιὸς τὸ ξέρει ὡς πότε... Τὰ χρέη αὐτὰ ὁ καθένας μας πληρώνει. Μονάχα πού δὲ γράφεις, Μοῖρα, σ’ ὄλους τὸ ἴδιο τὸ ποσό, ἀπὸ βιασύνη τόσα χέρια νὰ προλάβης. Ὅμοια καὶ τὴ Χαρὰ ὅπως τυχαίνει τὴ μοιράζεις, εἶναι καὶ χέρια πού δὲν ἔγραψες καθόλου. Στὸ μοίρασμα ἄδικη, σοφὴ δείχνεσαι, Μοῖρα, μὲ τὴ μυστικὴ γραφὴ σου. Κανένας νὰ μὴν ξέρη πόσο κόπο ἔχει νὰ δώσῃ καὶ πάντα νὰ περιμένη τὴ Χαρά...

“Ὅχι, εἶναι πιὸ καλὰ πού δὲ μπορῶ νὰ μάθω ποῖό εἶναι τὸ ριζικό μου. Ὅ,τι ἔχεις μιὰ φορά γραμμένο, δὲ γίνεται νὰ τὸ ξεγράψης, Μοῖρα, οὔτε κ’ ἐσύ. Δὲ θέλω τότες νὰ τὸ ξέρω. Ἴσως πέρ’ ἀπὸ δῶ νᾶρχίζουν τὰ πιὸ δύσκολα, καὶ τὸ σημάδι τῆς χαρᾶς νὰ λείπη ἀπὸ τὸ χέρι μου. Μιὰ καὶ τὸ πεπρωμένο του κανένας ν’ ἀποφύγῃ δὲ μπορεῖ, ἢ γνώση μοναχὰ τὰ γόνυτά του θὰ λυγίσῃ καὶ τὴ γλῶσσα του θὰ λύσῃ σὲ ἀναθέματα. Κ’ ἐγὼ ὡς τὸ τέλος θέλω νὰ παλεύω κ’ ἐκεῖ πού ἔχεις ὀρίσει, Μοῖρα, γιὰ νὰ πῶσω, θέλω νὰ φτάσω μὲ σταθερὴ περπατησιά, σφιχτὰ τὰ χεῖλια κι’ ὄρθιο τὸ κεφάλι!

ΣΚΙΤΣΟ ΤΗΣ ΡΩΜΗΣ

Σὰν ἓνας πλούσιος χεῖμαρος, ἡ ζωὴ ρίχνεται ἀπὸ τίς Θέρμες τοῦ Διοκλητιανοῦ στὴν νία Nazionale, ἀπλώνεται πλατιά καὶ βοερά στοὺς πρόποδες τοῦ Καπιτολίου, κυκλώνει παιχνιδιάρικα τὸ αὐστηρὸ καὶ εὐγενικὸ Παλάτι τῆς Βενετίας. Τὸ νερὸ σκιρτᾷ γελαστὰ ἀπὸ ὅλες τῆς μεριές, μουσκέβοντας ἀκατάπαυστα τρίτωνες καὶ νεράτιδες. Οἱ πέτρινες καὶ ὕγρες παρές τους εἶναι τόσο ἀνακατωμένες μὲ τὴν κίνηση, τὰ φῶτα καὶ τὸ θόρυβο τῆς αἰωνόβιας πολιτείας, πού θαρρεῖς καὶ λαβαίνουν μέρος σ’ ὅλες τίς συζητήσεις. Ἐνας λαὸς πού λατρεύει τὸ θέατρο προσφέρεται συνεχῶς σὰ θέαμα στὸν ἑαυτό του. Οἱ στρατιωτικὲς μουσικὲς ἀνεβοκατεβαίνουν τίς λεωφόρους, ἀναστατώνουν τίς ταρατσες τῶν καφετειῶν. Τὸ μάτι χορταίνει στολές. Οἱ πρασινόμαυρες παρελάσεις τῆς φασιστικῆς πολιτοφυλακῆς σκίζουν τὸ φλύαρο πλήθος, διασταυρῶνται σὲ κάθε γωνιά μὲ τοὺς ποικιλόχρωμους καὶ γυαλιστεροὺς ὄμιλους τῶν ἀξιωματικῶν τοῦ τακτικοῦ στρατοῦ, μὲ τίς ναπολεόντειες περιπολίες τῶν караμπινιέρηδων, μὲ τοὺς φτερωτοὺς βερσαλιέρους, μὲ τὰ κόκκινα πουκάμισα τῶν γαριβαλδινῶν, μὲ τίς σιωπηλὲς σειρές τῶν νέων καλογέρων. Ὠραίες καὶ ἐπιβλητικὲς γυναῖκες ἀργοδιαβαίνουν, περήφανα καὶ ἀδιάφορα, μὲς στὴν χαρμόσυνη λιακάδα. Τὸ κοινὸ σταματᾷ τὸν περίπατό του καὶ τίς χαζεύει. Λεπτοὶ καὶ χρυσοποικιλτοὶ συνταγματάρχηδες, τυλιγμένοι σὲ ἀπέραντες πρασινωπὲς πελερίνες, πού τίς σηκώνουνε γουστόζικα μὲ τὸ σπαθὶ ἀπὸ τὸ ἓνα πλάι ὅπως τὴν ἐποχὴ τοῦ d’ Artagnan, σκύβουνε βαθιά, φιλοῦνε χέρι μὲ κατάλυξη. Πολλὲς ἀγκαλιές εἶναι φορτωμένες λουλούδια. Πολὺς ἔρωτας κυκλοφορεῖ μὲς στὴν ἀτμόσφαιρα, συναισθηματικός, σοβαροφανής, μὲ μεγάλες χειρονομίες τενόρου. Μὰ ὅλα τὰ ζευγάρια εἶναι ἢ μοιάζουν νόμιμα. Καμμιά ἐξώνομη πρόταση δὲν τολμᾷ νὰ ἐκδηλωθεῖ στοὺς δρόμους, καμμιά κυρία δὲν που-

λᾶ φανερά τις χάρες της. Ἡ μεγάλη αὐτὴ πολιτεία ἐννοεῖ νὰ κρατᾶ ὅλα τὰ προσήματα στὸν ἴσκιο τριῶν ἢ τεσσάρων πολιτισμῶν. Τὸ ποτάμι κυλᾷ μαλακά, ἀνάμεσα σὲ ἀρχαῖες συνοικίες καὶ δροσερὰ περιβόλια, σὰν ἓνα τραγοῦδι τοῦ παλιοῦ καλοῦ καιροῦ, ποὺ λέει γιὰ κομψὰ ἀλλοτινὰ καρναβάλια, γιὰ τρομερὰ γιουρούσια καὶ σφαγές, γιὰ θηρία ποὺ ἔτρωγαν ἀνθρώπους, γιὰ μεγάλους καὶ περιβόητους στρατηγούς καὶ αὐτοκράτορες, γιὰ γλυκύτερες πριγκίπισσες πεθαμένες μὲς στὴ λαμπρότητα τῆς νιότης, γιὰ δοξασμένους καλλιτέχνες, γιὰ ἐρωτοχτυπημένους καρδινάλιους, γιὰ σοφοὺς νομιμοδιδασκάλους καὶ γιὰ τὰ ἤρεμα πόθη ἑνὸς Λατίνου Ἰησοῦ, ποὺ κήρυττε στὰ σκιερὰ καντούνια τοῦ Τραστέβερε, ποὺ ἀγαποῦσε τὰ περιστέφια τοῦ Ἁγίου Πέτρου καὶ προτιμοῦσε ἀπὸ ὄλους τοὺς γήϊνους ρυθμούς τὸ μπαρόκο. Μὰ τὸ βράδι, ἀπὸ τὸ Forum τῆς ἀρχαίας Ρώμης, ὑψώνεται μιὰ πυκνὴ καὶ βαριὰ σιγή, ποὺ δεσπόζει ὀλόγυρα αὐτὴν τὴν παρδαλὴ ζωὴ. Ἡ ἔκταση τῶν ἐρειπίων, τῶν στύλων, τῶν ἀψίδων, τῶν σπασμένων ναῶν, ὁ ἴσκιος τῆς Αὐτοκρατορίας, κόβει, θαρρεῖς, ἀπότομα τὴ ροὴ τοῦ χρόνου. Ἡ πολιτεία στροβιλίζει λαχανιασμένη στὸ χεῖλος ἑνὸς τόσο μεγάλου θανάτου, ποὺ κανένας θόρυβος τῆς ζωῆς δὲν κατορθώνει νὰ σκεπάσει τὴν τρομερὴ του γαλήνη. Ἡ λύκαινα τοῦ Καπιτολίου χασμουριέται βασιλικά, ξαπλώνεται μὲ ἡδονὴ στὴ σιδηρόφραχτη καλύβα της, ἀνάμεσα σὲ κρέατα ὠμὰ καὶ αἵματωμένα. Οἱ ἐρωτευμένοι κατεβαίνουν σιωπηλοὶ ἀπὸ τοὺς κήπους τοῦ Παλατίνου. Ἐνας χοντρός καὶ ροδοκόκκινος ἀββάς διαβάζει φωναχτὰ τὸ προσευχητᾶρι του, περπατώντας ἀργὰ στὴ λεωφόρο τοῦ Θριάμβου. Οἱ ἐργάτες τῆς ὁδοποιίας μαζεύουν τὰ ἐργαλεῖα τους τραγουδώντας. Στὸ σκυθρωπὸ τοῖχο τοῦ Παλατιοῦ τῆς Βενετίας ἓνα φωτισμένο παράθυρο φανερώνει τὴν παρουσία ἑνὸς ἀνθρώπου, μιᾶς τενωμένης θέλησης, ἑνὸς κεντρικοῦ νοῦ.

ΓΙΩΡΓΟΣ ΘΕΟΤΟΚΑΣ

ΑΠΟΨΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ ΜΑΣ

Ἄναλογίζουμαι. Ὑπῆρξαν κάποτε τὰ δημοτικὰ μας τραγοῦδια· μικροὶ αὐθόρμητοι στεναγμοὶ ἑνὸς λαοῦ ποὺ κρυφοσιόταν ἀπὸ πόθους γιὰ μιὰ λύτρωση, ἀπὸ νοσταλγία γιὰ τὴ χαρὰ τῆς ζωῆς. Πόθοι κλεισμένοι σὲ ἄπειρες μικρὲς εἰκόνες. Ποιὸς θὰ τολμοῦσε νὰ συνεχίσει αὐτὴ τὴν ποίηση, νὰ τὴν ἀνανεώσει; Ἐκεῖνος θὰ πρόσθετε ἓνα κεφάλαιο, τὸ πρῶτο, κοντὰ στὴ λαμπρὴ εἰσαγωγή.

Ὁ Σολωμός; Ποιὰ εἶναι ἡ προσφορά τοῦ Σολωμοῦ; Αὐτὸς ἀρχίζει ἄσχημα, ἀνειλικρινά. Αὐτὸς σκέπτεται ὅτι πρέπει νὰ γίνῃ μεγάλος ποιητής. Βουτάει στὶς ξένες ποιητικὲς τσέπες, τοῦ Byron, τοῦ Dante. Ἀργότερα ἀπλώνει τὸ χέρι πρὸς τὴ Γερμανία· ἀρπάχνει κάτι ἀπὸ τὸ σιλλερισμὸ καὶ τὸν ἐγελιανὸ διαλεκτικὸ ἰδεαλισμὸ· μὰ ὅταν προσπαθᾷ νὰ ξεμπλέξῃ μέσα του τὸ κάτι αὐτό, βρίσκει σὲ ἀδιέξοδο. Ἡ ποίηση γίνεται γι' αὐτὸν ἓνα αἶνιγμα ἐπίμονα σιωπηλό. Κοπιᾶζει καὶ τέλος ἀποκάμνει πάνω στὴν προσπάθεια νὰ βρῆ τὴ λύση του. Ὅταν ἀπευθυνόταν εἰλικρινά στὸν ἑαυτό του ἔγραφε τραγουδάκια. Ἀργότερα, ἔπειτα ἀπὸ μιὰ ἐξαντλητικὴ ἐργασία, μᾶς ἔδωκε μερικὰ παρασσιακῆς τελειότητος κομμάτια. Αὐτὰ ὅμως δὲν ἀποτελοῦν τὸ νέο κεφάλαιο, ποὺ ζητοῦμε· τὸ πολὺ πολὺ μιὰν ἀρχὴ ἀπὸ ἓνα ἀδιάνγνωστο τέρμα. Κι αὐτὸ τὸ ἀδιάνγνωστο ἔγινε θρόλος. Κι ὁ θρόλος συμπλήρωσε τὸ ἔργο τοῦ Σολωμοῦ.

Μιὰν τῶν ἡμερῶν ἓνας Ἑλβετὸς κ' ἓνας Γερμανὸς ποιητὴς συζητοῦσαν. Καὶ ρώτησε ὁ Ἑλβετὸς: «Ποιὸς εἶναι ὁ πρῶτος καὶ κακύτερος ποιητὴς σας;» «Ὁ Γκαίτε», ἀπάντησε ἔτοιμα ὁ Γερμανός. «Κι ἂν δὲν ὑπῆρχε ὁ Γκαίτε;». «Εἶναι ὁ Σίλλερ». «Κι ἂν δὲν ὑπῆρχε ὁ Σίλλερ;» «Εἶναι ὁ Κλόπστοκ». Κι ἂν κι αὐτὸς δὲν ὑπῆρχε;» «Τότε θὰ εἴχαμε ἑμένα, διάβολε!» συμπέρανε ὁ Γερμανός. Αὐτὸ τὸ ἀνέκδοτο δείχνει πόσο οἱ λαοὶ ἔχουν ἀνάγκη

ένος πρώτου. Αύτης τής ανάγκης γέννημα είναι ο Σολωμός. Βοήθησε κι ο Πολυλάς.

Ο Κάλβος. Αμέθυστος, νηφάλιος ορθολογιστής. Κάποτε μέθυσε λυρικά και τραγούδησε τόν «Φιλόπατρι». Κάποτε ξανοίχτηκε μέσα του το μέγα όραμα τής Έλλάδας κι ανέστησε θωρώντας το τόν «Όκεανό». Κι ακόμα, κάποιες εικόνες, κάποια επιγράμματα, βραχύβιες ποιητικές αναλαμπές· κ' έπειτα, ο πάγος.

Ο Βαλαωρίτης; Είναι πολύ ένθουσιώδης άνθρωπος, ώστε να είναι μόνο ποιητής. Όστόσο όταν ο ένθουσιασμός του αντίν' απλώνεται, να ξεχειλίζει, συμμαζεύεται και γίνεται μίσος, μάς δίνει ένα ποίημα, τó «Φωτεινό».

Ο Κρυστάλλης ξαναλέει τó δημοτικό τραγούδι μέσ' από τήν καμένη του καρδιά.

Ο Παλαμάς; Ξεκινάει από τó πράγμα, απ' ό,τι υπάρχει τωρινά, ιστορικά, μυθολογικά, ως ιδέα, ως προσωπική ανάμνηση. Είναι ένας ρεαλιστής στο βάθος, καθώς πάντα άντλει από κείνο πού είναι. Ένας ρεαλιστής πού μεταφέρει τήν πραγματικότητα στην περιοχή τού μύθου· δημιουργεί μιá μαγική υπερπραγματικότητα καθώς ξεπερνάει τó φαινόμενο. Αυτό θά πη, δέν έσωτερικεύει τó φαινόμενο, αλλά τó πλουτίζει με τó έγώ του. Καί τó έγώ του ποιό είναι; τó τραγούδι. Ο Παλαμάς κάνει από τά πράγματα τραγούδι. Δέν κοιτάζει μέσα του μιλώντας, δέν ξομολογιέται, αλλά κοιτάζει έξω, σέ κάτι πού είναι μπροστά του· και τó πράγμα μεταμορφώνεται σέ τραγούδι. Αυτό γίνεται και στις πιο intimés περιπτώσεις, όπως στον «Τάφο», όπου θρηνεί τó παιδί του, πού πέθανε. Η ποιησή του είναι ύμνος σέ καθαρά ώρισμένο αντικείμενο. Η ζωή υπάρχει πάντα θετικά, καταφατικά·γι' αυτόν, αλλά παίρνει τή μορφή τού μύθου, γίνεται μπαλλάντα. Έκείνο πού υπάρχει πρωταρχικά μέσα του δέν είναι αυτό τó όραμα πού προσπαθεί να διευκρίνιση μπροστά μας, αλλά τó πράγμα. Αυτό γίνεται όραμα μπροστά του. Κι ως τó κοιτάει κάποτε και ως μιλάει, βλέπεις και παίρνει ένα χρησμοδικό βύθος ή φωνή τού ποιητή· ό τραγουδιστής γίνεται υποφήτης. Όχι όμως ποτέ τών ασάλευτων, άπλων ιδεών, αλλά τών πραγμάτων, πού γίνονται όράματα. Καί στις ανώτερες στιγμές του αυτό τó πράγμα γίνεται ή «καθόλου» πραγματικότητα. Μά όταν στέκεται μπροστά της ό ποιητής για να τήν ύμνήση αυτή τήν καθολική πραγματικότητα.

τα, τήν κομματιάζει. Έτσι, ό «Δωδεκάλογος τού Γύφτου». Ο νερο μάλλον, άταχτη σειρά από εικόνες, παρά έντατικά παρούσα ολοκληρωτική όπτασία.

Η ποίηση τού Παλαμά σαν λόγος έχει χρώμα πρωτογονισμού, από τά έπιφωνήματα και τήν παρατακτική σύνταξη. Σαν λέξη είναι στολισματική: ή λέξη δέν υπηρετεί τόν έαυτό της, είν' ένα μόριο στη φράση, ή σωστότερα, μέσα στην περίοδο. Ο Παλαμάς δέν είναι κλασσικός, αλλά ρομαντικός, αναλυτικός. Δέν είναι λιτός, συνθετικός, δηλ. συνοπτικός, επιγραμματικός. Απλώνεται, πλατυστομεί, ξεχύνεται, σπάει τά περιγράμματα. Φυγόκεντρος και όχι κεντρομόλος. Είναι πολύ άστειο: ό Παλαμάς φιλόσοφος! Κι όμως τούτο είπώθηκε. Κάτι άνάλογο έχει γίνει από τόν Renouvier για τόν Hugo! Ο Παλαμάς είναι έντελώς άσυνεχής και άσυνεπής φιλοσοφικά. Οικοδόμος και καταλυτής. Στα σωστά δέν είναι παρά τραγουδιστής: έχει τόσες φιλοσοφίες όσα και τ' αντικείμενα πού τραγουδάει. Η φιλοσοφία του πηγάζει από τó αντικείμενο πού τραγουδάει κάθε φορά. Όστόσο, και αυτή άς έλειπε! Είναι μάλλον σκόνη, χρυσή σκόνη, άργυρη σκόνη, μά πάντα σκόνη πού έρχεται από τó δρόμο και κάθεται στο αντικείμενό του καθώς εκείνο προχωρεί κι αυτός τó βλέπει θαμβωμένα και τó τραγουδάει. Δέν ήταν ανάγκη να τραγουδήση κι αυτή τή σκόνη, πού έρχεται απ' άλλου... Καί υπάρχει πάντα ένας τρόπος να είναι κανείς φιλόσοφος χωρίς να είναι ποιητής, δηλαδή δημιουργός. Καί όταν είναι κανείς ποιητής, τί χρείαν έχει φιλοσοφίας; Ποιητής! Είναι ή μόνη ούτάρκης λέξη στον κόσμο!

Γύρω από τόν Παλαμά—έως σήμερα—ένας έσμός όλκληρος από ποιητάς, πού υπηρετούν τούς ή τ τ ο ν α σ σκοπούς τής ζωής. Ο ένας χρυσοχόος και σμαλτουργός μικρών μυροδοχείων με άφθονα ή όλίγα μόνο μύρα. Ο άλλος φθινοπωρινός ή έλεγειακός. Ο νοσταλγικός για κείνο πού δέ χάθηκε ποτέ ή όνειροπόλος για κείνο πού δέν έσβησε ποτέ από τά μάτια πού βλέπουν. Τούτος θρηνεί τó χαμό τών ωραίων μικρών πραγμάτων τής ζωής, αλλά δέν τρομάζει μπροστά στη ζωή του πού βυθίζεται επικίνδυνα μέσα στο κρασί. Έκείνος ήδονιστής τού κακού, άγαθώτατος άνθρωπος αυτός ό ίδιος. Μαγδαληνές, πού δέν άμάρτησαν ποτέ. Έρωτευμένοι με τó σύμπαν, ένω ή ζωή τούς τραυ-

άει από τὸ χέρι γιὰ κάπου., Βουκολικοὶ μέσ' ἀπὸ γραφεῖα παγερά. Πεισιθάνατοι. Ἐκεῖνος χύνει δάκρυα θερμὰ σὲ μιὰ γωνιὰ τοῦ ἑαυτοῦ του. Τοῦτος παίζει μὲ σουρντίνα τὸ βιολί του. Ὅλοι παίζουν μὲ σουρντίνα τὸ βιολί τους. Εἶμαι μέσα σ' ἕνα φανταστικὸ δωμάτιο, ὅπου παίζεται ἢ πῶς παράξενη καὶ γλυκεῖα μουσικὴ δωματίου. Εἶναι ὅλοι τους ἐδῶ *roetae minores* καὶ «ἐκτελοῦν» κάτι σὲ μαλακοῦς, διακριτικοὺς ἤχους. Κανέννας Βαλαωρίτης ἐδῶ, πὺ κραυγάζει. Κανέννας Παλαμάς, δηλαδὴ καμμιὰ πολύβουη ὀρχήστρα. Τὰ φῶτα εἶναι λιπόθυμα, θλιβερά εἶναι τὰ ἄστρα στὴ σιωπὴ τους. Ἐνωτισθῆτε. Ἐνας *roeta minor* κελαῖδεῖ τὸ ἀνάκουστο τραγοῦδι. Εἶναι γρύλλος; εἶναι ἄνθρωπος; Τὸ φάσμα μιᾶς γλυκεῖας γυναίκας ἀργοκινεῖται ἐκεῖ στὸ βάθος. Εἶναι ἢ Ἐκείνη ἢ ἴσως εἶναι ἡ Ζωή. Ὅπως κι ἂν εἶναι τὴ βλέπουν σὰν ἕνα φάσμα, μιὰ ὄπτασία. Δὲν ἔχουν παρὰ ν' ἀπλώσουν τὸ χέρι νὰ τὴν ἀρπάξουν σὲ βίαιο στρόβιλο, στὸ βάθος τῆς ζωῆς. Καὶ ὅμως ἡ ὄπτασία μένει ἀκίνητη καὶ ὅλοι παίζουν, ὁ ἕνας μετὰ τὸν ἄλλο τὸ σκοπὸ τους... Χαριτωμένη, ἀπελπισμένη μουσικὴ δωματίου! Ἔχω τὴν ψευδαίσθησι, ὅτι ὅλοι αὐτοὶ εἶναι ἕνας καὶ μόνον ἄνθρωπος. Εὐγενικοί, πολιτισμένοι στεναγμοὶ τὰ τραγοῦδα τους. Ἄν ὁ Παλαμάς πρόσθεσε στὴ νεοελληνικὴ ποίησι ἕνα νέο κεφάλαιο, τὴ μουσικὴ τῆς ὀρχήστρας, ὅλοι αὐτοὶ οἱ ποιηταὶ ἐπίσης πρόσθεσαν τὸ δικό τους: τὴ μουσικὴ δωματίου.

Τέλος, ὁ Καβάφης. Τέσσερις τοῖχοι γυμνοί, ἐρμητικὰ κλειστά τὰ παράθυρα καὶ οἱ πόρτες. Καμμιὰ μουσικὴ. Ἐδῶ εἶναι ἕνα κρεβάτι, πὺ ἡ θύμησι κάποιων ἀνομολόγητων τριγῶν του στὰ περασμένα πετρώνει τὴν καρδιὰ ἀπὸ τὸν πόνο. Ἦταν ἐκεῖ τότε τ' ἀγῶρι μὲ τὴ ρόδινη σάρκα. Ὅμως δὲν εἶναι πειὰ, δὲν εἶναι! Καί, ὅλα ἐρμητικὰ κλεισμένα! Καμμιὰ μουσικὴ. Μουγὸς ὁ πόνος. Πέτρινος. Ἰδοῦ τον, κάτι κάνει αὐτὸς ὁ ποιητής, αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος... Ἄνασυνθέτει τὰ περασμένα. Γίνεται ποίημα. Οἱ λέξεις του εἶναι πετρωμένες ἀπὸ τὸν πόνο. Κάθε λέξη, ἕνα κομμάτι μάρμαρο. Ἄγωρία! Ἐ' ἀναστήσι ἄρα γε τὸ ὄραμα τῆς ζωῆς πὺ ἔφυγε; Ὁ ποιητής μοχθεῖ. Οἱ λέξεις εἶναι βαρεῖες, μσρμάρινες, ἀλλὰ γεμάτες ἀπὸ πόνο. Ἦ ποίησί του εἶναι ὁ θρίαμβος τῆς λέξης. Ἦ καθεμιὰ ἔχει κάτι ἀπὸ τὸν ποιητὴ. Πολὺ κοπιάζει γιὰ νὰ τίς ταιριάσι καὶ ν' ἀνασυνδέσι τὸ θρυμματισμένο ἄγαλμα. Στὸ ὑπόγειο τοῦ ἑαυτοῦ του ἔχει στήσι τώρα ὁ ποιητής στὸ ἐργαστήριό του καὶ δουλεύει. Κάθε ποίημά του

εἶναι ἕνα μέλος τοῦ ἀγάλματος πὺ θὰ ξαναγίνη. ὦ, ἄς ξαναγίνη αὐτὸ τὸ ἄγαλμα! καὶ τότε θὰ τὸ ἐπιγράψι ἀπὸ κάτω: τὸ ἀνομολόγητο.

Ἦμεῖς γνωρίζουμε τώρα τὸ μυστικὸ του. Κι αὐτὸ ἀποτελεῖ τὸ τελευταῖο κεφάλαιο στὴ νεοελληνικὴ ποίησι. Ὁ βουβός, ὁ ἄμυστος, ὁ ἀνομολόγητος πόνος.

(Σὲ συνέχεια: Ἦ Νεοελληνικὴ πεζογραφία.)

ΠΕΤΡΟΣ Σ. ΣΠΑΝΔΩΝΙΔΗΣ

ΒΟΥΝΙΣΙΟ

*Αἰὼνι' ἄς ἦταν σὶν πλαγιὰ τοῦ Ὀλύμπου ἐσὺ νὰ μείνεις,
τῆς θλίψης μου γαλπνευτή, καλὲ Κοκκινόπλε μου,
αἶμα σὶς ἄδειες φλέβες μου κάθε ἄνοιξη νὰ δίνεις...
Νὰ σὲ ξεχάσω δὲν μπορῶ, ἄγιο χωριὸ ποτέ μου!*

*Ἄρρωστος ἦρθα ντροπαλὰ καὶ χτύπησα μιὰ θύρα
κ' ἦρα τραπέζι μ' ἀχνιστὸ φαί γιὰ μὲ στρωμένο
κι ὅ,τι μὲ πείσμ' ἀρνῆθηκε νὰ μοῦ προσφέρ' ἡ μοῖρα
μοῦ τῶχεις σὺ μ' ἀπλοχεριὰ κι ἀπλέρωτα δοσμένο.*

*Σὲ κάθε πέτρα ριζιμιὰ καὶ πεῦκο ξεφτυρώνει
κι' οἱ κρουσταλλένιες βρύσες σου δροσίζουν τὸ διαβάτη
κ' ἀπ τὴ βαρειά τὴν κούρασι γλυκὰ τὸν ξαλαφρώνει,
σὶν ἴοκιο του σὸν ξαπλωθεῖ, τὸ σταυρωτὸ σου ἔλατι.*

*Μὲ τῆς ἀθῆς τὸ ρόδισμα καὶ μὲ τοῦ ἡλίου τὴ δύσι
ξετρελλαμένα τὰ πουλιὰ τὸν οὐρανὸ γεμίζουν
τὴ σάμνα πάει ἢ κοπελλιὰ μὲ γέλια νὰ γεμίσει
κι' ἄλλες μὲ ξὸλ' ἀπ τὸ βουνὸ χαρούμενες γυρίζουν.*

*... Ἀπόψε πὺ τὴν ἐρημη καρδιὰ μου σκίζει ὁ πόνος
— ὦ! — πόση θάβρισκε γλυκειὰν ἀνάπαψ' ἢ ψυχὴ μου
ἂν ἤμουνα σὶς δάσος σου τὴν ὠρα τούτη, μόνος,
κάτω ἀπ' τὰ πεῦκα του σκυφτὸς νὰ πῶ τὴν προσευχή μου!*

ΧΑΡΗΣ ΑΛΕΞΙΟΥ

ΓΥΝΑΙΚΑ

Γύρσε απ τὸ γραφεῖο τὸ μεσημέρι στὸ σπίτι του σὰ νευριασμένος. Κάθισε στὸ τραπέζι μὲ προσποιημένη διάθεση κ' ἔτρωγε τὸ καλομαγειρεμένο φαί, λέγοντας πότε πότε μιὰν ἀδιάφορη κουβέντα στὴ γυναίκα του, ἔτσι γιὰ νὰ φανῆ πὼς κάτι λέει. Ἐκείνη τὸν κοίταζε μ' ἓνα καλόβολο χαμόγελο καὶ τὸ μάτι της σεργιάνιζε στοργικὸ ἀπὸ τ' ἄταχτα μαλλιά του ὡς τὰ λεπτὰ φρύδια του, ὡς τὰ διάφανα ρουθόνια του, ὡς τὰ παχύσαρκα χεῖλια του. Ἡ ἀρρενωπὴ του ἔκφραση τὴ γέμιζε ἀπὸ μιὰ περήφανη χαρὰ κ' ἔνιωθε μιὰ βαθύτατη ἱκανοποίηση ποῦχε γι' ἄντρα της τὸ γερὸ καὶ μορφωμένο αὐτὸ παληκάρι.

Σὰν σήμερα κλείνουν δύο χρόνια ποῦ τὸν παντρεύτηκε. Μιὰ βραδυὰ συναντήθηκαν σ' ἓνα χορὸ ἀποκριάτικο αὐτὴ τριανταφυλλένια κολομπίνα, αὐτὸς λευκὸς μεταξωτὸς πιερρότος. Γιὰ πρώτη φορά, μέσα στὸ μεθυστικὸ στρόβιλο ἑνὸς βιενέζικου βάλς, ἔνωσαν τὶς νεανικὲς ψυχὲς τους, κ' ὕστερα ἀπὸ λίγο τὰ χεῖλη τους ὄταν, ξαναμμένοι ἀπὸ τὸ γλέντι καὶ τοὺς ἀτμούς της σαμπάνιας, βρέθηκαν μόνοι σὲ μιὰ γωνιά ἑνὸς διαδρόμου σκοτεινοῦ, μακριὰ ἀπὸ τοῦ χοροῦ τὸ θόρυβο. Ὅλες αὐτὲς οἱ λεπτομέρειες τῆς ἔρχονταν μία μία στὴ θύμησή της σήμερα. Πὼς θάθελε νὰ τὶς ξαναζωντανέψῃ μαζί του, νὰ τὶς ξαναζήσῃ μὲ τὴ σκέψη, μὲ τὴ συζήτηση, ἐξουδετερώνοντας τὸ διάστημα τοῦ χρόνου ποῦ πέρασε. Ἡ νέα γυναίκα φρόντισε μάλιστα μ' ἐξαιρετικὴ ἐπιμέλεια νὰ φαίνεται ὠραιότερη σήμερα. Λίγη ὥρα πρὶν, πῆρε τὸ ἀρωματισμένο της λουτρό κ' ἐφόρεσε τὴ ρόμπα της, χρῶμα φούζιας, μ' ἐκείνο τὸ μυτερὸ ντεκολτέ ἀπ' ὅπου, σὰ μαῦρο ἀστράκι, φαίνονταν στὸ στήθος της ἐκείνη ἡ ἐλιά ποῦ ὁ ἄντρας της τὴν ἔλεγε «χνουδερὴ φῶλιτσα τῆς ἀγάπης του» ἀφίνοντας πάνω σ' αὐτὴν τὰ πιὸ λαίμαργα

φιλιὰ του. Στὸ τραπέζι, στὴν κρεββατοκάμαρα, στὸ γραφεῖο του, παντοῦ μυροκοποῦσαν λουλούδια μέσα σὲ πολυχρῶμα ἀνθογυάλια κι' ὄλα μέσα στὸ σπίτι εἶχανε μιὰ ὄψη γιορτερή. Ὅμως ὁ ἄνδρας δὲν ἔδωσε σ' αὐτὰ καμμιά προσοχή. Ἐτρωγε σκεπτικός. Κι' ὅταν ἐκείνη ἔκανε νὰ τὸν ρωτήσῃ, αὐτὸς ἄρχισε νὰ τῆς λέῃ γιὰ τὶς δυσκολίες της, γιὰ τὶς ἐπαγγελματικές της ὑποθέσεις, γιὰ πράγματα τέλος ποῦ τῆς ἦταν περισσότερο ἀδιάφορα. Ὅμως, ἐκείνη μὲ φιλάρεσκο χαμόγελο, δῆθεν ἐπρόσεχε στὰ λεγόμενά της περιμένοντας μάταια ν' ἀκούσῃ μιὰ τρυφερὴ λέξη, νὰ δῆ ν' ἀνθίσῃ ἓνα χαμόγελο στὴ μορφή της, ἓνα χαμόγελο ποῦ θὰ ρίχνονταν σὰ γεφύρι μαγικὸ ἀνάμεσά τους καὶ θᾶφερνε τὶς δυὸ ψυχὲς πολὺ πολὺ κοντότερα, νὰ κοιταχτοῦν κατάματα, νὰ φιληθοῦν κατάβαθα μὲ μι' ἄχραντη στοργή. Ἔτσι τὴν ἔνιωθε ἡ νέα γυναίκα τὴν ἀγάπη. Πόσες φορές δὲν τόχε πῆ μὲς' ἀπὸ ἀπλὰ ἀλλὰ γεμάτα ἔρωτα λόγια! Στὴν ἀρχή, ὅταν τρυγοῦσε μὲ ἀπληστία τὴ φρεσκάδα τῆς σάκρας της, φαινόταν εὐχαριστημένος ἀκούοντάς την. Ὑστερα σιγὰ σιγὰ σὰ νὰ βαρυότανε. Καὶ τῆς ἀπαντοῦσε. «Δὲ λὲς καὶ τίποτε ἄλλο, αὐτὰ παλιώσανε πιά» «Μὰ εἶναι δυνατό;» τοῦ ἔλεγε κείνη μὲ παράπονο. «Ἐγὼ κάθε μέρα, χρυσέ μου, σὲ βλέπω μὲ νέα μάτια, σ' ἀγαπᾶω μὲ νέα καρδιά».

Ὅταν ἐκεῖνος ἀπόφαγε, ζήτησε νὰ τοῦ πᾶνε τὸν καφέ στὸ γραφεῖο ὅπου ἤθελε κάτι νὰ γράψῃ. Ἔτσι κ' ἦτανε σκυμμένος, πῆγε πάνωθῃ του, κ' ἔβαλε χαιδευτικά τὰ δάχτυλά της στὰ μαλλιά του. Ὑστερα πέρασε σιωπηλὴ στὴν κάμαρά της. Στάθηκε μπρὸς στὸ μεγάλο καθράφτη τῆς ντουλάπας της. Τὰ μάτια της ἔλαμψαν ξαφνικὰ μὰ καὶ ξαφνικὰ σκοτείνιασαν. Τὸ κάτω χεῖλος της σάλεψε σ' ἓν ἀδιόρατο μορφασμὸ πληγωμένης περηφάνειας. Ὁ ἄντρας φεύγοντας μῆκε νὰ τὴ χαιρετήσῃ κατὰ τὴ συνήθεια του καὶ τὴ φίλησε στὸ μέτωπο. Γιατί στὸ μέτωπο; τοῦ τόχε πῆ χίλιες φορές ὅτι τοὺς πεθαμένους καὶ τὶς γριὲς φιλοῦν στὸ μέτωπο. Οἱ νέοι καὶ οἱ ἔρωτεμένοι φιλιοῦνται στὸ στόμα καὶ στὰ μάτια ὅπως κι' αὐτοὶ οἱ ἴδιοι ἔκαναν τὸν πρῶτο χρόνο. Μὰ ἐκεῖνος ἐξαιρετικὰ βιαστικὸς κατέβηκε τὴ σκάλα. Ἡ γυναίκα του πῆγε μὲς' ἀπὸ τὴν ψιλὴ κουρτίνα τοῦ παραθύρου καὶ τὸν κοίταζε ὡς ἔκανε πέρα. Ἴσως ἔστρεφε τὸ κεφάλι ὅπως συνήθιζε στὴν ἀρχή, μόνο καὶ μόνο νὰ τῆς ρίξῃ μιὰ ματιά, ποῦ τᾶξερε ὅτι ἐκεῖ ἀκουμπισμένη στὸ παρά-

θυρο, τὴν ἐπερίμενε σὰν ἡλιακὴ ἀχτίνα ζωῆς. Ἄλλὰ ὁ ἄντρας ἔστριψε βιαστικὸς τὴ γωνία τοῦ δρόμου κ' ἐχάθηκε. Ξανακοιτάχτηκε στὸν καθρέπτη. Τὰ μάτια τῆς ἔμοιαζαν τώρα μὲ κρύσταλλα ῥαγισμένα. "Ἐνας κόμπος ποὺ τὴν ἔπνιγε ἀπ' ὦρα πολὺ ἀναλύθηκε στὶς κόγχες τῶν ματιῶν τῆς κί' ἀπὸ κεῖ ξεκίνησε, ποτᾶμι καυτερό, πάνω στὸ στήθος τῆς, πάνω στὴ « χνουδερὴ φωλίτσα τῆς ἀγάπης τούς ».

ΑΘΗΝΑ ΤΑΡΣΟΥΛΗ

ΑΥΤΟΚΤΟΝΙΑ ΔΩΔΕΚΑΕΤΟΥΣ ΝΕΟΥ

*Ἐντόθηκε τοὺς δώδεκα Μαΐου, του πανοπλῖα
καὶ περισσότερο ὠραῖος ἀπ' τὴς Κυριακῆς,
ποὺ τὸν ὠδήγει τοῦ ἐκλεκτοῦ περιπάτου ἢ ἀσχολῖα,
ἀνοίγει σὰ μισρὰ του σιήθια δυὸ πληγῆς
πατῶντας τὴ σκανιάλη τῆς ἀγνοίας.*

*Οἱ ὠραῖοι συνομήλικοί του σὰ περασμένα
ἐφηβικὸ διασκελισμὸ εἶχαν τὴ ζωὴ
πετῶντας τὸ λιθάρι ἐμπρὸς σὲ θρίαμβο τοῦ ἡλίου,
καὶ τοῦτος σὰν παιρνίδι, σὲ μιὰ φίλη του μιωρή,
πετᾶ τῶσπρα του χρόνια ματωμένα.*

*Σὰ νὰ τὸν προσκαλοῦσαν οἱ μεγάλοι μας νεκροὶ
μὲς ἀπὸ τὰ παιρνίδια του σὲ πάρκο
καὶ τοὺς συλλογισμοὺς σὰ μαθηματικά
κι ἀνέβηκε ἀπ' τὸ ξύλινό του τ' ἀλογάκι,
συνάδελφος μὲ λίγα ἐρωτηματικά,
τοῦ Βερθέρου, τοῦ Μπαντλαίρ, τοῦ Καρνωτάκη...*

ΝΙΚΟΣ Δ. ΠΑΠΠΑΣ

ΤΟ ΑΓΚΑΛΙΑΣΜΑ

Ἦταν μονάχος μέσα στὴν κάμαρη. Ἐξω ἡ βροχὴ ἔσταζε σιγανά, ὅπως τὸ πέρασμα τοῦ καιροῦ. Πόσο ἐκεῖνο τὸ κύλισμα ἦταν ἀργό. Τὶ νὰ περιμένῃς; εἶναι ἀδικὴ ἢ ἀναμονή, δὲν ὑπάρχουν ἐλπίδες, τελειώνουν τὰ πράγματα.

Τότε ἐπανερχόνταν καὶ κυρίευε τὴ θέλησή του ἡ ἀνάμνηση ἐνὸς σπιτιοῦ. Ἐκεῖ τὸν εἶχαν φιλοξενήσει μὲ πολλὴ εὐγένεια ἓνα μεσημέρι Κυριακῆς. Τώρα ἀπὸ μιὰ λεπτομέρεια (τοῦ εἶχαν ἐπιδείξει τότε κάποιον ἀνάγλυφο) μέσα του ἀναπλάθονταν ὅλα τὰ πρόσωπα τῆς οικογένειάς μὲ τὴν ἱστορία τούς.

(Κατάγονταν ἀπὸ τὴ θαυμάσια τὴ Ρούμελη; μὲ τὴν παράδοση τὴν ἠρωϊκὴ.

Εἶν' ἐκεῖνη ἡ περιοχή, ποὺ ἀπὸ τὰ νότια ὑψώματα τῆς Ὁρθρῆς, ὅταν ἡ ρόδινη αὐγὴ γεμίζει τὶς πλαγιές μὲ ἀσφοδῆλι, φαίνεται ἰσοτέφανα μακρότερα ἀπὸ τὶς κυανὲς καταβόθρες τῆς Οἴτης.

Ἄπο κεῖ ἦταν ὁ Ἄθανάσιος Διάκος (γενιὰ τσομπάνηδων, ποὺ συχνὰ πιάσαν τ' ἄρματα καὶ πολέμησαν καὶ σὲ μεγάλο πόλεμο τῆς Καβρολίμνης), ἔφηβος μὲ τὴν ἀναμμένη πιστόλα σὲ χέρι, ἔφυγε ἀπὸ τὸ μοναστήρι τὸν Ἅγιο Πρόδρομο τῆς Ἀρτοτίνας. Κατόπι μὲ τὴν ἰδέα μέσα του ποὺ τὸν μεγάλωνε, μετρήθηκε στὸν χαμηλὸ τὸν κάμπο μὲ τὸ πλῆθος. Ὅταν ἔμεινε δίχως σύντροφο, δίχως ἀδελφὸ, ὅταν ἡ πιστόλα ἔσκασε ἀπὸ τὸ γέμισμα καὶ ἔσπασε τὸ μισαῖρι, τὸν ζῶσαν ἀποτριγύρω καὶ στερνὰ τὸν βασάνισαν ὅπως τούς πρώτους χριστιανούς.

Εἶναι ἡ ἀρχαία Φωκίδα μὲ τὸν κόλπο τοῦ Γαλαξειδιοῦ κί' ἀπὸ τ' Ἀντίκυρα. Παλαιότερα, ὅταν ἀποτελοῦσε ἰδιαιτερο νομὸ, λιθογραφόνταν στοὺς χάρτες μ' ἓνα βαθύτερο γκρενὰ χρώμα, σὰν ἐκεῖνο ποὺ ἔβαφαν τούς φανταστικούς βράχους στὶς εἰκόνες τῆς ἐκκλησίας οἱ Βυζαντινοί.

Εἶναι ἡ ἐπαρχία τῆς Παρνασσίδας. Τὸ μεγάλο βουνὸ μὲ

τά ξλατα. Τά χωριά μέ τά βαριά όνόματα (Άγορίανη), μέ τά σπίτια τά τετράγωνα, τά πέτρινα. Οί άντρες είναι λεβέντες, (είχε δεί άπ' εκείνα τά μέρη έναν άξιωματικό, φορούσε μπότες Ίσαμε τά γόνατα, ψηλός, μέ γαλάζιο μάτι και μαλλιά ξανθά, πλούσια) όπως τ' άρνιά σφάζονταν οί λεβέντες στην ποδιά της Άγάπης. Τό χωριό ή Δεσφίνα είναι χαμηλότερα), έχει και επίνειο στη θάλασσα πού άράζουν καράβια).

Καραβοκύρης ήταν πρώτα κι ύστερα άνοιξε μαγαζί στο χωριό ό πατέρας του νοικοκύρη άπ' εκείνο τό φιλόξενο σπίτι. Ό Ίδιος ό νοικοκύρης είχε γεννηθεί εκεί στη Δεσφίνα και παιδί είχε κάμει τή ζωή του άγρότη, τώρα ήταν ζωγράφος στην πολιτεία. Παντρεύτηκε μία άγαθώτατη και άπλη γυναίκα κι απέκτησαν ένα κοριτσάκι πού τό λέγαν Άσημίνα. Στην αρχή υπέφεραν πολύ. Συνέπεσε ή άρρώστεια της Κυρίας μαζί μέ τή φτώχεια. Τότε ήταν πού τό μικρό κοριτσάκι έμαθε νά κάνει προσευχή. Τώρα όμως βρίσκονταν άνετα. Είχαν σέ μία καινούργια συνοικία, στην έξοχη δικό τους σπιτάκι, ήσυχο.

Του είχαν δείξει κ' εκτίμησε τήν εργασία του ζωγράφου και τις προσπάθειές του, όμως εκείνο, τό άνάγλυφο άπάνω στο ράφι της Έστίας του σπιτιού ήταν του πατέρα.

Ό παλιός ναυτικός, καθισμένος πίσω άπό τό τζάκι του μέσα στο μαγαζί, έπαιρνε κομμάτια ψαμμόλιθο και σκάλιζε ύπομονετικά: καράβια, ψάρια, γοργόνες. Δέν περισώθηκαν πολλά, καταστράφηκαν. Εκείνο παρίστανε τήν άγαπημένη γυναίκα του και τόν Ίδιο τόν έαυτό του. Μονάχα τά πρόσωπα κι ό κορμός ως τή μέση. Ήταν άγκαλιασμένοι. Ή γυναίκα δίπλα στον άντρα κι ό ώμος του ένός έρχονταν άπάνω στον άλλο κι άκουμπούσαν, και τά χέρια σφίγγαν πύ κοντά, κύκλωναν τό κορμί, κ' οί θερμές παλάμες περίτρεχαν τό σώμα, και οί χούφτες άπομέσα μεριά άκουμπούσαν στους ώμους. Ήταν άγκαλιασμένοι τόσο κοντά, δέν κοιτάζονταν ό ένας μέ τόν άλλο, τό βλέμμα τους έβλεπε μακριά, όλόκληρο τό πέραςμα της ζωής.

Έτσι έστεκαν συντροφιά άγκαλιασμένοι ό άντρας μέ τή γυναίκα κι άφοδ πέθαναν, μέσα στο σπίτι άπό τά παιδιά τους.

Έξω στη νύχτα ή βροχή σέρνονταν άργά άπάνω στη στέγη, εκείνος μονάχος ήταν μέσα στην κάμαρη, κουρασμένος νά περιμένη ότι δέν έρχονταν. Θυμοούνταν εκείνο τό άγκάλιασμα.

ΣΧΟΛΙΑ

1

Νομίζω, πώς εκείνο πού λείπει στη μεγαλύτερη λογοτεχνική μας παραγωγή, είναι ή ποίηση στην πύδ πλατειά της σημασία. Τά περισσότερα έργα άγωνίζονται νά κηρύξουν ιδέες, νά επιβάλουν νέες ήθικές, καινούργιες αισθητικές, νά λύσουν προβλήματα πού άφορούν τήν κοινωνιολογία άκόμα και τήν πολιτική. Τις περισσότερες φορές τά βαραίνει ένας άνυπόφορος διδακτισμός. Άκόμα άγνωούν εκείνο πού θά ώνομάζαμε άφιλοκέρδεια.

Έτσι ή ποίηση βρίσκεται, όπως πιστεύουν πολλοί, σέ μία παρακμή. Δέν εκφράζει, βεβαιώνουν, τις συγκινήσεις του σύγχρονου άνθρώπου. Ό ποιητής κλεισμένος στο μυστηριώδη και ασύλληπτο κόσμο του έαυτού του άπομακρύνθηκε πολύ άπ τή ζωή και τόν άνθρωπο. Τά αγωνιώδη προβλήματα πού ταράζουν τήν ψυχή της ανθρωπότητας μένουν γι' αυτόν ξένα. Ένας τέτοιος έγωϊσμός δέ συγχωρείται. Πληρώνεται μέ τήν άδιαφορία και τήν περιφρόνηση.

Κι' όμως, μου φαίνεται, πώς ό άληθινός ποιητής και κάθε δημιουργός εκείνο πού εκφράζει στο έργο του είναι ή βαθύτερη και αίώνια πραγματικότητα του κόσμου και του άνθρώπου. Μακριά άπ τις αξιώσεις της μόδας και τις προτιμήσεις του κοινού δέν εργάζεται για τό έφήμερο, μέ για τό αίώνιο κυνηγώντας τό καθολικό και τό άπόλυτο. Έτσι όσο άπομακρύνεται φαινομενικά άπ τή ζωή και τόν άνθρωπο, τόσο στην πραγματικότητα τά πλησιάζει. Τό έργο του είναι πλημμυρισμένο άπ αυτή τήν άτμόσφαιρα πού δίνει σ' όλα τά πράγματα ένα θέλητρο ασύλληπτο και γεμάτο κάποτε μυστήριο. Είναι οί έσωτερικές αυτές φωνές, πού αναβλύζουν χωρίς καμμία προσποίηση, είλικρινές και άγνές σ' έναν τόνο πού κλείνει μέσα του, ό,τι πύ πραγματικό και άληθινό έχουμε στο βάθος της ύπαρξής μας. Δέν μπορεί λοι-

πόν ποτέ ο αληθινός ποιητής, ο κάθε δημιουργός να βρίσκεται μακριά από τη ζωή και τον άνθρωπο. "Αν συμβαίνει αυτό, σημαίνει ότι δεν είναι ποιητής. Ουσιαστικά όλα εξαρτώνται από κείνον που δημιουργεί. Αυτός δίνει το μέτρο της αξίας του έργου κι όχι το είδος του έργου. Γι' αυτό δεν καταλαβαίνω, γιατί κατά καιρούς αρχίζουμε να καταδικάζουμε μια τάση, μια σχολή αυτή καθ' εαυτή και δεν κρίνουμε εκείνους που την αντιπροσωπεύουν. Πραγματικά υπεύθυνοι είναι οι δεύτεροι που τους έλειψε ή δύναμη να δημιουργήσουν έργα ικανά να επιβληθούν. "Ετσι τελευταία κατηγορήσαν όλες τις τάσεις του μεταπόλεμου, το ψυχολογικό μυθιστόρημα, την έκφραση του έσωτερικού μας κόσμου υπό μορφή έξομολόγησης ή μονολόγου, την άνησυχία, τη φυγή, την έλλειψη μορφής στα έργα. Μίλησαν για μια Ισορροπία, για μια έπιστροφή σ' έναν καινούργιο ως ποούμε κλασικισμό. Μά τα κηρύγματα αυτά στάθηκαν άχρηστα ούσιαστικά. "Εκείνος που δημιουργεί άκουει μονάχα την έσωτερική φωνή του. Είναι πρώτα απ' όλα σύμφωνος με τον έαυτό του. Τα άλλα είναι δευτερεύοντα.

Μου φαίνεται λοιπόν πως αυτή την ποίηση χρειάζεται να αναζητήσουμε σε κάθε έργο κι' όχι να το κρίνουμε έχοντας ως μέτρο τις αρχές της μιας ή της άλλης σχολής, ή τις προσωπικές μας προτιμήσεις. Γιατί κάθε έργο αληθινό δημιουργεί μόνο του τις δικές του αρχές, το δικό του κόσμο, έχει την αυτοτέλειά του και δεν είναι κατασκευάσμα εκ των προτέρων.

"Εκείνο που λείπει ακόμα στα περισσότερα δημιουργήματα είναι το διανοητικό υπόστρωμα. "Υπάρχει πολλή επιφάνεια και ρηχότης στις σκέψεις και τις κρίσεις μας. Τίποτα το μεγάλο, το ολοκληρωμένο δεν μπόρεσε να γίνει που να πάρει τη μορφή της καθολικότητας και παγκοσμιοτητας. Πίσω από κάθε έκδηλωση δεν υπάρχει ένας μεγάλος όριζοντας, ένα αντίκρουσμα ως το βάθος της ζωής και του ανθρώπου. "Η Εύρωπη, που και μεϊς αποτελούμε ένα μέρος της και που ή επικοινωνία μαζί της είναι τόσο εύκολη, δεν μπόρεσε να ελευθερώσει τη σκέψη μας από πολλά πράγματα που μς άφησε ή παράδοση, ή άγωγή μας. Είναι αλήθεια πως μς έλειψε ή φιλοσοφική μάρφωση που θα μπορούσε ακριβώς να μς άδηγήσει στην κατανόηση του πνεύματος

της Εύρωπης και να δώσει στα δημιουργήματά μας αυτό το διανοητικό υπόστρωμα. "Ο Εύρωπαϊος, στην ηλικία που έμεις ακόμα βρισκόμαστε σ' ένα χάος μπροστά στα προβλήματα της σκέψης και της τέχνης, έχει βρει το δρόμο του και δεν του μένει παρά να προχωρήσει και να δοκιμάσει τις δυνάμεις του.

"Εμείς χρειάζεται για πολύ ν' αναζητήσουμε να βρούμε τον έαυτό μας, ν' αποκτήσουμε εκείνο που χρειάζεται, ν' ανακαλύψουμε το δρόμο μας. Και ξεκινάμε σ' ένα περιβάλλον που μς δίνει την αίσθηση της έρήμου κάποτε, ξεκινάμε κάτω απ τις πιό χειρότερες συνθήκες και προϋποθέσεις.

Κι' όμως είναι μερικά χρόνια που ή γενεά του μεταπόλεμου προσπάθησε και προσπαθεί να δημιουργήσει αυτό που μς έλειπε μια λογοτεχνία και μια διάνοηση που να μπορεί να σταθεί κοντά σε κείνη της Εύρωπης. Κανείς δε μπορεί να μην παραδεχτεί ότι τα τελευταία χρόνια έγινε μια καινούργια κίνηση στα γράμματά μας που στέκει σαν αρχή μιας νέας λογοτεχνικής περιόδου. "Η πεζογραφία και ιδιαίτερα το μυθιστόρημα με την άνθησή τους άποδείχνουν καλύτερα από κάθε τι τη σημασία αυτής της κίνησης. "Η προσπάθεια αυτή, που κάνει σήμερα τα πρώτα της μεγάλα βήματα, ενισχύεται συνεχώς με καινούργιες δυνάμεις. "Η μεταπολεμική γενεά έχει ν' ακολουθήσει ένα δρόμο δύσκολο, να συναντήσει πολλά εμπόδια. Δεν έχει καμμιά σημασία αν δεν μπορέσει να φτάσει εκεί που νειρεύτηκε. Το σπουδαίο είναι ότι έγινε ή αρχή για κάτι μεγάλο που θα το φτάσουν ασφαλώς εκείνοι που έρχονται. "Η μοίρα της γενεάς μας ήταν ν' αρχίσει ν' άνοιξει τα πανιά για τ' άπεραντα πλάτη των μεγάλων ώκεανών. Μοίρα σκληρή μά και γι' αυτό ωραία.

"Υπάρχουν κάποια μυθιστορήματα χρωματισμένα με τα έξαισια εκείνα χρώματα που μοναχά ή ποίηση μπορεί να μς τα ζωγραφίσει και όπου ή πραγματικότητα έχει γύρω της ένα φωτοστέφανο που το φως του μακραίνει σ' ένα βάθος άτέλειωτο. "Όλα σ' αυτά είναι σκεπασμένα με μιάν άτμόσφαιρα φανταστική, έχουν μια δική τους θερμοκρασία, ζούν μέσα σ' ένα

ἀτέλειωτο όνειρο, όλα τὰ πλημμυρίζει μιὰ μουσική πού μόλις ἀκούγεται. Κάθε βήμα μᾶς οδηγεῖ σ' ἕναν κόσμο μαγικό. Τὰ πρόσωπα. τὰ τοπία εἶναι μέσα σ' ἕνα φῶς ἐξωτικό πού νομίζεις ὅτι βγαίνει ἀπ' αὐτὰ τὰ ἴδια, όλα παρουσιάζονται σὰ νὰ τὰ βλέπουμε πίσω ἀπό κάποιο χρωματιστό γυαλί. "Όπως κινεῖται ἀνάμεσά τους κρατᾶς τήν ἀναπνοή σου, ἡ καρδιά σου σφίγγεται, μιὰ μελαγχολιά σέ κυριεύει ἀπ τήν ἀγνότητα, τίς μισοσβησμένες φωνές πού ἀντηχοῦν ἐντός σου, ἀπ' αὐτές τίς μαγικές μορφές πού σοῦ ἀποκαλύπτουν τὸ πιὸ ἀπόκρυφο μυστικό τους, ἀπ τὸ μυστήριο πού πλανιέται παντοῦ, ἀπ' ὅ,τι μαντεύεται, ἢ συμβαίνει στό βάθος αὐτοῦ τοῦ κόσμου πού συνεχίζεται μέσα του. Δέν ἀκούς καμμιά κραυγή πού νὰ καταστρέφει τήν ὁμορφιά, δὲ βλέπεις τίποτα πού νὰ μὴν εἶναι βυθισμένο στήν ποίηση. Οἱ ἄνθρωποι πού διακρίνεις ζοῦν τὴ ζωὴ τους πού μοιάζει σάν όνειρο κι' ὅμως εἶναι τόσο ἀλήθινή, μὰ αὐτοὶ δέν εἶναι ἀπ τὸν κόσμο αὐτὸ πού σέ τριγυρίζει. Στὸ βάθος τῆς ψυχῆς σου αἰσθάνεσαι μιὰ θλίψη γιατί δὲ μπορεῖ νὰ εἶναι τέτοια ἡ ζωὴ καὶ στήν πραγματικότητα.

Δέν εἶναι ἡ πραγματικότητα, ὅπως τήν ἀντικρίζουμε, πού ἀπεικονίζεται στό βιβλία αὐτά, δέν εἶναι ἡ δράση, ἡ δύναμη πού παίρνει τήν πιὸ τέλεια ἔκφραση τῆς στό πρόσωπα πού συναντᾶμε. Δέν εἶναι οὔτε τὸ δράμα, οὔτε ἡ δυστυχία τῆς ζωῆς πού γεμίζουν τίς σελίδες τους. Οἱ δημιουργοὶ τους κινοῦνται σὲ περιοχές πού τίς ἀποφεύγουν ὅλοι ἐκεῖνοι πού ἀρκοῦνται στήν εὕρεση ἑνός θέματος, σὲ μιὰ ὁμαλή καὶ εὐθύ γραμμὴ διήγηση, πού δέν τολμοῦν νὰ ριψοκινδυνέψουν στό φανταστικό, ἢ νὰ συλλάβουν κάποιες στιγμές ἀπ τήν ἀνεξάντλητη καὶ ἀσύλληπτη πολλὲς φορές ἐσωτερική μας πραγματικότητα, ἐκεῖνοι ἀκόμα πού ζητοῦν νὰ πάρουν μιὰ θέση καὶ νὰ κηρύξουν τίς κοινωνικές ἢ πολιτικές ἰδεολογίες τους, γενικά ὅσοι φίσθάνονται μιὰν ἀντιπάθεια πρὸς τήν ποιητικὴ πραγματικότητα. Γιὰ νὰ νιώσουμε τήν ὁμορφιά αὐτῶν τῶν βιβλίων χρειάζεται, πρὶν ἀπ' ὅλα, νὰ τ' ἀγαπήσουμε, νὰ ἐνώσουμε τήν ψυχὴ μας μὲ κείνη τοῦ δημιουργοῦ, νὰ λατρέψουμε ὅλες αὐτές τίς μορφές πού μᾶς μιλάν τόσο σιγά, πού μᾶς ἀποκαλύπτουν τὸ πιὸ μαγικό ἐσωτερικό τραγοῦδι τοῦ ἀνθρώπου. Αὐτές οἱ

σιωπηλὲς ἐξομολογήσεις πού γεμίζουν τήν ἀτμόσφαιρα μὲ μιὰ μουσική πού πιὸ πολὺ μαντεύεται παρά ἀκούεται, αὐτές οἱ μορφές πού ζήσαμε σὲ κάποιες ὄρες μοναξιάς μέσα μας τὴ ζωὴ τους, αὐτὴ ἡ θλίψη ἢ ἀνεξήγητη κάποτε πού πλημμυρίζει τήν ψυχὴ τῶν προσώπων καὶ εἶναι ἡ πιὸ εὐγενική καὶ ἡ πιὸ ἀληθινὴ ἔκφραση τοῦ ἐσωτερικοῦ μας κόσμου, τὸ μυστήριο πού πλανιέται ἀνάμεσα στό πράγματα καὶ τὰ πρόσωπα χρειάζεται νὰ γίνουν σάρκα μας, νὰ ἐπαναληφθοῦν στό βάθος τοῦ ἑαυτοῦ μας. Χρειάζεται στὴ σιωπὴ μέσα τοῦ ἑαυτοῦ μας ν' ἀκουστεῖ τὸ τραγοῦδι τῶν σβησμένων αὐτῶν φωνῶν, πού εἶναι γεμάτες μονοτονία, νὰ περάσουν ὅλα αὐτὰ σὰ μὲ σβησμένα βήματα καὶ ν' ἀνοίξουμε τὰ χέρια νὰ τ' ἀγκαλιάσουμε.

Ὁ Niels Lyhne τοῦ Jacobsen, ἡ Félicité τῆς Mansfield, ἡ Daphné Adeane τοῦ Baring, ἡ Poussière τῆς Lehmann, Mrs Dalloway τῆς Woolf καὶ μερικά ἄλλα μυθιστορήματα μᾶς μεταφέρουν ἀδιάκοπα στό μαγικὸ κόσμο τῆς πιὸ ἀληθινῆς ποίησης, τῆς πιὸ ἀγνῆς ὁμορφιάς. Καὶ στήν ψυχὴ μας πλανιέται μιὰ θλίψη, γιατί στὴ ζωὴ ὑπάρχει πάντα κάτι τὸ ἀπραγματοποίητο γιὰ κάποια ὄντα, πού πίστεψαν μονάχα στήν ὁμορφιά καὶ ἔζησαν πλημμυρισμένα πόνου μονάχα αὐτὴ τήν ἄλλη ζωὴ τοῦ όνειρου. Ὁ ἄνθρωπος δέν εἶναι δράση δέν εἶναι ὁ κατακτητῆς τῆς ζωῆς. Ἔχει μιὰ ψυχὴ πού κλαίει πολλὲς φορές σιωπηλά καὶ μονότονα στὴ μοναξιά τῆς, πού τρέμει καὶ βυθίζεται σὲ μιὰ μελαγχολία γιατί εἶδε τὸ πρῶτο κίτρινο φύλλο πού τὸ πῆρε ὁ ἄνεμος, γιατί ἕνα μικρὸ σύννεφο πέρασε στὸν οὐρανό. Πόσο ἀγαποῦμε ὅλα αὐτὰ τὰ πρόσωπα πού νειρεύονται μὲ τὰ μάτια ἀνοιχτά! Τ' ἀγαποῦμε γιατί μᾶς μοιάζουν, γιατί μᾶς ἀποκαλύπτουν ὅ,τι πιὸ ἀληθινὸ καὶ ὠραῖο ἔχουμε μέσα μας,

ΣΤΕΛΙΟΣ ΞΕΦΛΟΥΔΑΣ

ΤΟ ΝΕΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ (συνέχεια)

Ὁ Τώνης μάζεψε μιὰ ἀγκαλιά φτέρη, τὴν ἔστρωσε κατα-
γῆς καὶ ξαπλώθηκεν ἀνάσκελα πάνω σ' αὐτή. Οἱ ἀταχτοὶ ψι-
θυρισμοὶ τῶν δέντρων, ποὺ προκαλοῦσεν ἡ πρωϊνὴ αὔρα, ἔτρε-
μαν στὴν ἀτμοσφαῖρα. Λογιῶν λογιῶν πουλιὰ χαιρέτιζαν χα-
ριτωμένα μὲ τραγούδια τὴ γέννηση τῆς μέρας. Ἡ ἀνοιξιὰτικὴ
αὔρα, μιὰ ζωντανὴ μυρουδιά, μιὰ πνοὴ ποὺ ἀγκάλιαζε καὶ
περίπλεκε τὰ βλαστάρια τῶν κληματαριῶν, τῶν λουλουδιῶν,
τοῦ ψηλοῦ χορταριοῦ, πήγαινε νὰ ζωντανέψει τὴν ἀποκοιμι-
σμένη ζωὴ.

Ἐμεινε πολὺ καιρὸ ἀκίνητος, σὰν ἀναίσθητος στὴ νιρβά-
να αὐτῆ τοῦ φωτός, τῶν ἴσκιων, τῶν εὐωδιῶν, τῆς πνοῆς, τῶν
ψιθυρισμῶν.

«Νὰ τὴν εἶχα δῶ, σ' αὐτὴν τὴ φυσικὴ ζωντανὴ ὁμορφιά».

Τὴ συλλογίστηκε, ἀναπολῶντας τὴ μορφή της, μ' ὅλη τὴ
δύναμη τῆς φαντασίας του, μ' ὅλη τὴν ἐπιθυμία τῆς καρδιάς
του. Ἡ κόρη τοῦ παρουσιάστηκε μπροστὰ του. Ἦταν ἡ ἴδια
μὲ τὴν καθάρια μορφή, μὲ τὰ δυὸ ἀστραφτερά μάτια, μὲ τὸ
κανονικὸ πηγυρὶ, μὲ κείνη τὴ γραμμὴ τοῦ πάνω χεῖλους ὡς
τὴ μικρὴ μύτη ἦταν μὲ τὰ δροσερά της χέρια, μὲ δάχτυλα
μεγάλα καὶ λεπτά· μὲ τὸ λυγρὸ της κορμί, μὲ τὸ φαρδὺ μέ-
τωπὸ της, μὲ τὰ μεστωμένα στήθια της.

«Ἐλα . . . , σκύψε καὶ κάτσε κοντὰ μου . . . ἀφοῦ κ' ἐσὺ
τραγουδάς, θὰ τραγουδήσω σήμερα γιὰ σένα ὅλη τὴ μέρα . . . »

Ἐκατσε στραυροπόδι καὶ πήρε τὸ σαντοῦρι.

Ὅπως ἡ φύση ποὺ αὐτὴ τὴν καλοκαιρινὴν μέρα ἦταν γιο-
μάτη μὲ γλύκα ὡς τίς πιὸ μακρυνές ἄκρες της καὶ χύνονταν τὸ
περίσσεμα τοῦ φωτός καὶ τῆς εὐωδιάς πέρα ἀπὸ τοὺς κύκλους
τοῦ ὀρίζοντα, ἔτσι κ' ἡ ψυχὴ του ἦταν γιομάτη ἀπὸ μουσικοῦς
τόνους, μὲ πόθους ἀρμονίας καὶ παθητικὰ τραγούδια.

Ἄρχισε νὰ τραγουδάει. Ὅμως μόλις ἄρχιζε ἕνα, τὸ ἔκοβε
στὴ μέση.

«Αὐτὸ σίγουρα δὲ θὰ τῆς ἀρέσει . . . Ὅυτε αὐτό . . . οὔτε αὐτό . . . »

Ζήτησε στὰ πιὸ ὁμορφα τραγούδια ποὺ ἤξερε, κείνο ποὺ
μποροῦσε τὰ σβήσει τὴν ψυχικὴ δίψα κείνης τῆς στιγμῆς. Δὲ βρή-
κε κανένα. Ὅλα τοῦ φαίνονταν ἄδεια, πολὺ παλιωμένα, σὰν
μαραμμένα ἀπὸ τὰ πολλὰ χεῖλια ποὺ τᾶχαν τραγουδήσει. Κεί-
νος εἶχε ἀνάγκη ἀπ' ἕνα διαφορετικὸ τραγούδι, ἀνέκφραστο.

Ἀπαράτησε τὴ χορδὴ πικραμένα.

Ἐνδόμυχα μιὰ μουσικὴ φράση ξύπνησε στὰ βαθειὰ σκοτά-
δια τῆς ψυχῆς του καὶ βγήκε, σιγὰ-σιγὰ στὴν ἐπιφάνεια. Θάμ-
πὴ θύμηση ἢ κανένα λησμονημένο τραγούδι ;

Τὸ πήρε μὲ τὸ σαντοῦρι του. Ἡ σύντομη κείνη μουσικὴ φρά-
ση του γέμιζε τὴν ψυχὴ μὲ μιὰ παράξενη ἠδονή. Ξαπλώθηκε κα-
ταγῆς κι ἄρχισε νὰ τραγουδάει μέσα του. Καὶ ξαφνικὰ μιὰ με-
λωδία χτύπησε τὴν ψυχὴ του λυώνοντάς την, χωρὶς ν' ἀφήσει
χνάρι. Ζήτησε ὑπομονετικὰ νὰ τὴ συλλάβει στὸ μυαλό του.
Ξαναπήρε, δέκα φορές ταχτικὰ σὲ κάθε χορδὴ τοῦ σαντουριῦ,
τὴ μουσικὴ φράση ποὺ τοῦ εἶχε μαγέψει τὴν ψυχὴ κι ἀσυναίσθη-
τα, ἡ μουσικὴ ἐνδόμυχη κείνη ἔμπνευση ἄρχισε νὰ ξανοίγει, νὰ
μεγαλῶνει, νὰ σχηματοποιεῖται, νὰ γιομίζει, ὥσπου στὸ τέλος
ἄνθισε ἀναπάντεχα σὰ πάνω σ' ἕνα κορμὶ τριανταφυλλιάς γιὸ
μάτης ἀπὸ μπουμπούκια, ποὺ σὰ μιὰ λεπτὴ πνοὴ αὔρας καὶ μιὰ
χρυσάφεια ἀχτίδα ἡλίου, κυλάει μὲ μῆς καὶ γιομίζει τὸ βλα-
στάρὶ μὲ τριαντάφυλλα.

Ἡ ἀγάπη του ἡ ἀπέραντη εἶχε ἀντικαθρεφτισθῆ στὴ με-
λωδία.

Βρήκεν ἀμέσως καὶ λόγια ταιριασμένα στὴς νότες τῆς μελω-
δίας αὐτῆς.

Ὅλες οἱ πίκρες τῆς νύχτας τῆς ἀμφιβολίας καὶ τοῦ πόνου,
τὰ ὄνειρα τῆς καρδιάς κ' οἱ ἐλπίδες του, οἱ καημοὶ του ἀπὸ μιὰ
γλυκεῖα ματιά, οἱ φλογερὲς ἐπιθυμίες, τὰ φτερουγίσματα τῶν
ζαλισμένων σκέψεῶν του, οἱ ἐπικλήσεις ποὺ στέλνει ἡ ψυχὴ πρὸς
τὴ μακρυνὴ εὐτυχία, τὰ δάκρυά του, οἱ ὄνειροπολήσεις του, ὅλα
ἐκφράζονταν παθητικὰ σ' αὐτὸ τὸ τραγούδι.

V.

Οἱ συντρόφοι του, ποὺ εἶχαν πάρει ἀπόφαση νὰ τὸν ξεχάσουν

καί νά τόν ξεγράψουν ἀπ τήν παρέα τους, παραξενεύτηκαν πολύ όταν ὁ Τώνης ἀνέλπιστα τούς κάλεσε σέ γλέντι σπίτι του.

Παραπάνω ἀπό εἴκοσι γλεντζέδες μαζεύτηκαν ἕνα βράδυ στό μεγάλο δωμάτιο πού εἶχε δεῖ τόσα γλέντια πρῶτα καί πού ἐδῶ καί δυό μῆνες τώρα βρίσκονταν σέ μιὰ βαθειά σιωπή. Εἶχαν καθίσει σταυροπόδι καταγῆς στό χαλί, μέ ρακί καί μεζέδες μπροστά τους. Ρωτοῦσαν τόν Τώνη:

— Μά πῶς, Τώνη Λιάσκο; Γιά πές μας, σέ παρακαλοῦμε, τί εἶναι αὐτές οἱ ἀλλαγές ἀπάνω σου;

— Μᾶς χαθήκατε τόσο καιρό...

— Δόξα τῷ Θεῷ πού σ' ἔφερε πάλι πίσω...

— Μπάς καί μερακλώθηκες, καφερέ;

— Σέ θεωρήσαμε πεθασμένο γιά τήν παρέα μας...

— Ὅμως ἀναστήθηκες σάν τὸ Λάζαρο...

Ἄσπινθη ἀποκρίνονταν χαμογελῶντας, μέ λόγια χαρούμενα. Βρίσκονταν στά νέφια τὸ πρόσωπό του ἔλαμπε, ἦταν ὅλος χαρὰ καί ζωή. Ἀστειεύονταν μέ τούς φίλους του χτυπώντας τόν ἕνα στό σβέρκο, μπάζοντας στόν ἄλλο μεζέ μέ τὸ πηροῦνι στό στόμα του. Κοντολογῆς: εἶχεν ἀλλάξει ὁ παλιὸς ὁ Τώνης πού γνώριζεν ὅλη ἡ Σκόντρα.

Ξέσπασε ὀρμητικὰ τὸ τραγοῦδι.

Τὰ μεσάνυχτα ὅταν τὸ γλέντι εἶχε φθάσει στό ζενίθ, ὁ Τώνης παρακάλεσε τούς φίλους του νά κάνουν λίγη σιωσὴ.

— Ἐβγαλα ἕνα ἄλλο τραγοῦδι αὐτές τίς μέρες. Δώστε μου τήν ἄδεια νά τραγουδήσω κ' ὕστερα μοῦ λέτε τίς κρίσεις σας. Τὸ πῆρε σιγά, πολὺ παθητικά.

Οἱ σύντροφοὶ τοῦ ἄκουγαν προσεχτικὰ καπνίζοντας. Ὅταν ὁ Τώνης ἀνάγγειλε μέ τόση ἐπισημότητα τὸ νέο τραγοῦδι, πολλοὶ κοιτάχτηκαν ἀναμεταξύ τους, ἄλλοι μέ ματιές πού δείχνανε ἀπορία, ἄλλοι μέ εἰρωνεία. Ὅμως σιγά-σιγά ἡ γλυκύτητα, ἡ βαθειὰ δύναμη τῆς ἀγάπης, ὁ ἀνάλαφρος καημὸς πού περιβάλλανε τούς πόνους τοῦ τραγοῦδι, οἱ καρδιές τους σκίρτησαν.

Ὅταν τέλειωσεν ὁ Τώνης κανένας δὲν ἀνοιξε τὸ στόμα του. Τὸ τραγοῦδι τούς εἶχεν ἀπονεκρώσει. Μέ μιᾶς ὅλοι ξέσπασαν σέ ἐπαίνους εὐλικρινεῖς κ' ἐνθουσιώδεις.

— Θαυμάσιο.

— Πιὸ ὀμορφο δὲν ἔχω ἀκούσει ὡς τὰ σήμερα.

— Ἀκόμα μιὰ φορά, Τόνη, ἀκόμα...

— Ξαναπάρτο

— Θέλουμε νά τὸ πάρουμε κ' ἐμεῖς

Κι ὁ Τώνης τὸ ἐπανελάβε πολλές φορές.

Τὴν ἄλλη μέρα τὸ καινούργιο τραγοῦδι τοῦ Τώνη Λιάσκο ἄρχισε νά μεταδίδεται ἀπὸ στόμα σέ στόμα. Στὴ Σκόντρα τὰ ὠραῖα τραγοῦδια ξαπλώνονται μέ μιᾶς. Σὲ μιὰ βδομάδα μέσα τὸ τραγοῦδι ἀκουγόταν στὰ μαγαζιά, στοὺς κήπους. Ἀντηχοῦσε στὰ σπίτια καί στοὺς δρόμους· τὸ πρωτὶ, τὸ δειλινό, τὸ βράδυ.

Τὶ λογῆς παθητικὴ δύναμη εἶχαν οἱ στροφῆς τοῦ τραγοῦδι κ' οἱ μαγεμένες νότες στὴ ψυχὴ τοῦ κοριτσιοῦ; Καί σέ κείνη τὸ νέο τραγοῦδι, κείνη ἡ εἶδηση τῆς φλογερῆς ἀγάπης εἶχε φτάσει στ' αὐτὴ τῆς, τὴν εἶχε γιομίσει, εἶχε ξεπεράσει τούς ψηλοὺς τοίχους καί τίς ἀπρόσιτες πόρτες τοῦ σπιτιοῦ τους. Κατάμεσα στὴν καρδιά τῆς εἶχαν ἀντιλαλήσει τὰ λόγια τοῦ ὀμορφου τραγοῦδι.

Ἐνα καλοκαιριάτικο ἀπόγιομα ὁ Τώνης γύριζε στό σπίτι, περνώντας στοὺς ἴσκιους τῶν τοίχων, ὅταν ἡ γυναῖκα πού ἐδῶ καί τόσες ἑβδομάδες πρῶτα τὸν εἶχε πικράνει τόσο μέ τὴν ἀπάντηση τοῦ κοριτσιοῦ, τὸν σταμάτησε καί τοῦ εἶπε:

— Ἀπόψε σέ περιμένει.

Κεῖνος στάθηκε ἀκίνητος μέ ἀπορία. Ἡ χαρὰ τὸν συνεπήρε μέ μιᾶς. Ὅμως μιὰ ἀμφιβολία τοῦ τάρραξε τὴ μορφή.

— Μὴν παίζεις μέ μένα . . . Δὲν εἶναι ἀλήθεια ὅσα μοῦ λές!

Ἡ γυναῖκα τὸν βεβαίωσε καί τοῦ ἔδειξε τὸν τρόπο τῆς συνάντησης. Ὁ Τώνης εὐχαριστώντας τὴν τῆς ἄφηγε στὰ χέρια ὅσα φιλά εἶχε ἐπάνω του.

Ἐπὶ ἀπὸ μιὰ ἀγωνιώδη ἀναμονὴ ἦρθεν ἡ ὥρα τῆς συνάντησης.

Ὁ Τώνης πήδηξε ἕνα σωρὸ τοίχους ψηλοὺς, χωρὶς νά συλλογιστεῖ τὸν κίνδυνο πού μποροῦσε νά τὸν βρῆ ἂν τὸν ἔβλεπε κανένας, μπῆκε μέσα στόν κῆπο καί περίμενε στό ὀρισμένο μέρος.

Τ' ὄνειρό του μέ τίς μαῦρες μποῦκλες, τὸ ζωντανὸ τραγοῦδι τοῦ ἔφτασε μπροστά του. Κοιτοῦσε χαμηλά καί τὰ μικρά τῆς χεῖλια τρέμανε ὅταν πλησίασε.

Ὁ Τώνης τῆς ἔπιασε τὸ χέρι κ' εἶπε:

— Δὲ μπορῶ νά πιστέψω στὰ μάτια μου θαρρῶ πῶς δ-

νειρεύομαι ...

Κείνη με χαμηλή φωνή αποκρίθηκε :

— Τι δημοφο τραγουδι που ξβγαλες Κάθουμαι νύχτα
μέρα και τραγουδάω...

... Σε μένα τώχεις αφιερωμένο; δέν είναι έτσι;

Γύρω τους ή βραδυά ήταν γεμάτη από ψιθυρίσματα φύλ-
λων, εύωδιές λουλουδιών, από απόμακρους γδούπους περιπατη-
τών που διάβαιναν.

Ξαφνικά κατά μήκος στο ψηλό τοίχο που χώριζε τον κήπο
άπ το δρόμο ένας περιπατητής άρχισε νά τραγουδάει. Το τρα-
γουδι του ύψώθηκε παθητικά στη γαλήνη της βραδυάς.

Σπρωγμένοι από μιá δύναμη μουσική κ' οι δυό άγκαλια-
στήκαν τρυφερά και τά χείλια τους ένωθήκαν σ' ένα φιλι γλυ-
κό, άτέλειωτο.

Και τó τραγουδι άργοχάθηκε στα βάθη για νά ξυπνήσει
πέρα καινούργιες άνοιξες άγάπης και νά ένώσει και άλλα χεί-
λια τρυφερά, που λαχταρούσαν από πόθο αυτό τó μαγεμένο
βράδυ.

Κοζάνη

Μετάφρ. ΕΥΑΓ. ΣΤ. ΤΖΙΑΤΖΙΟΣ

Η ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΑΝΘΡΩΠΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ NICOLAUS BERDJAJEW

[Ο Ν. Berdjajew στέκεται σήμερα στην πρώτη γραμμή των όρθοδό-
ξων Ρώσων Θεολόγων της διασποράς· πρωτοστατεί στην προσπά-
θεια νά ανακαινισθή ό πρωταρχικός ιδιότυπος δυναμισμός της άνα-
τολικής όρθοδοξίας και έχει μιá έντονη και τρικυμιώδη πνευματική
έξέλιξη. Κεντρικό σημείο στη σκέψη του κατέχει τó έργο του Dosto-
jewsky. Η προσκόλλησή του πρós τó όρθόδοξο δόγμα είναι επίμο-
νη και σταθερή. Τονίζει πάντοτε τήν έξαιρετική σημασία που έχει στην
Όρθοδοξία ή διδασκαλία για τήν Άνάσταση και Άποκατάσταση.
Κατέχει βαθιά τή σύγχρονη φιλοσοφία στις τεχνικώτερες λεπτομέ-
ρειές της και έχει τó γράψιμό του ένα ύφος παλλόμενο από θερμή
και ζωτικότητα. Τά γνωστότερα βιβλία του είναι: «Τό νόημα της
Δημιουργίας», «ό νέος Μεσαίωv», «Η κοσμοθεωρία του Dostojewsky»·
«Η φιλοσοφία του έλευθέρου πνεύματος». Έργάζεται τώρα στο Πα-
ρίσι ως καθηγητής της Όρθόδοξου φιλοσοφίας και Θεολογίας.]

Σε μιá έπιστολή του πρós τόν Dilthey ό κόμης Yorck έγρα-
φε τήν περιεργη φράση: «Ό άνθρωπος της Άναγέννησης είναι
έτοιμος για θάψιμο». Η άπόφαση αυτή είπωμένη μέσα στην
έποχή της κυριαρχίας του θετικισμού άντηχούσε ώσαν μιá κα-
θαρή παραδοξολογία. Σήμερα όλοι μας δέν ήμπορούμε παρά νά
τήν θεωρήσωμε ως κάτι αυτονόητο. Ό άνθρωπισμός της Ren-
naissance έκλινε στη δύση του. Στην έποχή των ανακαλύψεων ό
Huttens είχεν είπη «Κάθε πνεύμα ξυπνά· ή ζωή είναι μιá από-
λαυση». Άκολούθησεν έπειτα ό Διαφωτισμός που ένόμισεν ότι
ή τακτοποίηση της πραγματικότητας ήταν ζήτημα του λογισμού.
Οί μεγάλοι έρευνητές των φυσικομαθηματικών ανακαλύπτουν
τήν άρμονική σύνταξη του σύμπαντος και θέλουν νά αποδείξουν,
ότι ή ουσία του κόσμου τούτου είναι ένας άρμονικός λόγος.
Πρós τήν κατεύθυνση αυτή εκινήθηκε ή άνθρωπότητα με άπο-
φασιστικότητα προσπαθόντας νά όντοποιήση τήν άρμονικότητα
σε όλη τήν έκταση της πραγματικότητας. Ήλθεν όμως μιá αυ-

γή, κατά την όποίαν αισθάνθηκεν ό άνθρωπος νά είναι δέσμιος τών προσπαθειών του έαυτου του. Ό Διαφωτισμός είχε πιστέψει, ότι ή ούσία του ανθρώπου ήταν ό Λόγος είτε θεωρητικός είτε πρακτικός και ότι ή συμμόρφωση πρός τά αίτήματα του Λόγου ήταν ή ασφάλιση τής ανθρώπινης έλευθερίας και ευδαιμονίας· τό κακό δέν ήταν άντικειμενικό δεδομένο αλλά παρεπόμενο τής παθολογικής έκτροπής του Λόγου. Έπειτα όμως από λίγα χρόνια ύστερα από τόν Kant είχε τήν τόλμη του Dostojewsky νά είπη: «Ό Λόγος, Κύριοί μου, είναι ένα καλό πράγμα, αυτό δέν θά τό άμφισβητήση κανείς· ό Λόγος όμως μένει μόνο Λόγος και άρκει μόνο για τό λογικό τμήμα του ανθρώπου· ή βούληση όμως είναι ή άποκάλυψη του συνόλου τής ζωής, δηλαδή όλόκληρης τής ανθρώπινης ζωής με ό,τι είναι γύρω και μέσα σ' αυτή. Και άν σ' αυτή τήν άποκάλυψη έμφανίζεται ή ζωή μας πολλές φορές ως ένα κουρελιασμένο πράγμα, όμως είναι πάντοτε ζωή και όχι έξαγωγή τετραγωνικών ριζών». "Αν θελήσωμε νά σταθοϋμε μαζί με τόν Dostojewsky σ' αυτή τήν τοποθέτηση άλλάζει στο σύνολό της ή έκτίμηση τών κατορθωμάτων του άνθρωπισμού.

Η Αναγέννηση είχε νά καυχηθί για τρία κατορθώματα· τό πρώτο ήταν ή οικονομική ευμάθεια που έχάρισε στους Λαούς· τό δεύτερο, τά θαύματα τής νέας έπιστήμης και τό τρίτο, ή σύνταξη τής πολιτικής ζωής σε κρατικά μορφώματα. Η ζωή παίρνει κατά τόν άνθρωπισμό τής Αναγέννησης νόημα με άναφορά στις τρεις τουτες άξίες. Ό Dostojewsky είχε τό θάρρος νά ίσχυρισθί, ότι ή τριλογική αυτή καυχησιολογία ήταν ή άπτή έμφάνιση τής ανθρώπινης κατάπτωσης. Οί τρεις άξίες που άναφέραμε ήταν κατά τόν Dostojewsky το νόημα τών πειρασμών του Χριστού. Ό Σατανάς — τό πνεϋμα του μηδενός έννοημένου ύπαρκτικά και όχι ως λογική άφαίρεση — στένει τριπλή παγίδα στο Χριστό· «είπέ ίνα οί λίθοι οϋτοι γένωνται» είναι τό δελέασμα τής οικονομικής ευμάθειας· «βάλε σεαυτόν κάτω», ή πτώση από τό περύγιο του ναού είναι τό θαύμα τής νεώτερης έπιστήμης· ή κυριαρχία «τών βασιλειών του κόσμου και ή δόξα αυτών» είναι ό έρωσ τής κροστικής δύναμης και τής κοσμικής βίας. Όλοι οί δελεασμοί άνταλλάσσονται με τήν θυσία τής έλευθερίας του ανθρώπου με τήν ύποταγή του στο πνεϋμα του μη όντος. Η έρμηνεία τών πειρασμών του Χριστού

ως θεμελιώδης έννοια τής φιλοσοφίας τής Ιστορίας του Dostojewsky άποτελει τήν καταδίκη τών προσπαθειών του ανθρώπου. Οί προσπάθειες του έξωχριστιανικού άνθρωπισμού κορυφώνονται στη δούλωση του ανθρώπου στο Σατανά — στο πνεϋμα του μη όντος. Ό ευρωπαϊκός άνθρωπισμός καταλήγει έτσι στον ευρωπαϊκό μηδενισμό που τόσο έτυράννησε τό πνεϋμα του Nietzsche και του Dostojewsky. Δέν πρόκειται για τό μη όν όπως τό βλέπουν οί καθηγητές τής συστηματικής φιλοσοφίας, δέν πρόκειται για τό μη όν όπως τό φαντάζεται ή λογική άφαίρεση του φιλοσοφικού φροντιστηρίου, αλλά για τό μη όν που συναντάμε κάθε στιγμή στη ζωή μας ως διάψευση μιας φιλίας, ως διαστροφή τής αλήθειας ως σκοτεινό δόλο και ως παγερή προδοσία. Έπάνω στην βασικήν αυτήν αντίληψη του Dostojewsky στηριγμένος ήμπόρεσαν έπειτα ό όρθόδοξος θεολόγος Ν. Berdjajew νά αναγγείλη τήν επέλευση ενός καινούργιου μεσαιώνα. Ό άνθρωπος τής Αναγέννησης μπαίνει πάλι στα δεσμά δεσμεύσεων σκληρότερων από τις μεσαιωνικές. Είχε λοιπόν δικαιο ό κόμης Yorek λέγοντας, ότι ό άνθρωπος τής Αναγέννησης ήταν έτοιμος για θάψιμο.

Ό άνθρωπισμός έχει πάθει ναυάγιο· γιατί όμως; αυτό έγινε επειδή έπασχε από μονομέρεια· έπλαστοποίησε τήν αληθινή ούσία του ανθρώπου, έσφυρηλάτησε μια ψεύτικη άνθρωπολογία, ή μοναδική πλευρά της ήταν ή περιοχή του λόγου και τής διάνοιας. Ίσως λοιπόν, άν άλλαχθί ή θεμελίωση, νά ήμωρη νά ιδρυθί μια καινούρια άνθρωπολογία. Αυτό ήμωρη νά γίνη άν θελήσωμε νά στηριχτοϋμε και σε άλλες περιοχές τής ανθρώπινης ψυχής που έως τά τώρα ήταν παραμελημένες εξ αίτίας του τρόμου που ένέπνεε ένας χαρακτηρισμός. Είχαν χαρακτηρισθί ως περιοχές του μυστικισμού· κάθε Φιλισταίος, κάθε μετριότητα του καινούργιου ουρμού, που ήξαιρε με βεβαιότητα απόλυτη ότι $2 \times 2 = 4$ ξεμπερδευε με ένα ειρωνικό χαμόγελο τό λογαριασμό με τά θέματα αυτά. Οί έρμηνευτές όμως του Dostojewsky άψηφόντας τήν παγερότητα τής ψευτοειρωνείας τών άπαιδευτων εργάστηκαν για τήν θεμελίωση μιας καινούργιας άνθρωπολογίας.

Μέσα στην ομάδα τών έρμηνευτών του Dostojewsky τήν έξαιρετικώτερη θέση κατέχει σήμερα ό Berdjajew· ένόησε περισσότερο από κάθε άλλον τήν διαλεκτική τραγικότητα που

έδημιουργήθηκε με τὸν ἀνθρωπισμό. « Ἡ αὐτοβεβαίωση τοῦ ἀνθρώπου ὁδηγεῖ στὴν αὐτοκαταστροφή τοῦ ἀνθρώπου, ἡ ἀποχαλίνωση τῆς δραστηριότητος τῶν δυνάμεων τοῦ ἀνθρώπου, ποὺ μένει ἔξω ἀπὸ συσχέτιση πρὸς ψηλότερους σκοποὺς ὁδηγεῖ στὴν ἥττα τῶν δημιουργικῶν δυνάμεων. » Κατὰ τὴν ἀντίληψη τοῦ Berdjajew τὰ συμπτώματα τοῦ τέλους τῆς Ἀναγέννησης γίνονται αἰσθητὰ στὴν φιλοσοφία τοῦ Kant. « Τὸ πάθος τοῦ Kant δὲν εἶναι τὸ πάθος τῆς Ἀναγέννησης, τὸ πάθος τῆς χάρας ποὺ εὕρσκει κἀνεὶς στὴ γνώση, τῆς συνείδησης τῆς ἀπέραντης προοπτικῆς τῆς γνώσης. Τὸ πάθος τοῦ Kant ἐντοπίζεται σὲ μιὰ σκεπτικὴ διερεύνηση τῶν ὁρίων τῆς γνώσης, σὲ μιὰ ἀνάγκη γιὰ νομικὴ δικαιολογία τῆς γνώσης. Ἡ γιγάντωση τῆς γνώσης στὴν Ἀναγέννηση φέρνει μιὰ κολοσιαία ἐξέλιξη τῆς ἐπιστήμης στὸ πρόσωπο τοῦ Γαλιλεῖ καὶ τοῦ Νεύτωνος. Ὁ Kant ὅμως θέτει ὡς ἀντικείμενο κριτικῆς ἔρευνας τὴ μαθηματικὴ γνώση τῆς φύσης. Αὐτὴ ἡ κριτικὴ ἐργασία ποὺ ἀρχίζει μετὰ τὸ δισταγμὸ γιὰ τὰ ὄρια τῆς γνωστικῆς ἱκανότητος τοῦ ἀνθρώπου φέρνει ἕναν πόλεμο πρὸς τὸν Ἀνθρωπολογισμό καὶ τὰ ἀνθρωπολογικὰ στοιχεῖα τῆς γνώσης, πόλεμο ποὺ φτάνει σὲ ὀξύτερα στάδια συστήματα τοῦ Cohen καὶ τοῦ Husserl. Ὅλες αὐτὲς οἱ πολεμικὲς κατευθύνσεις τῆς φιλοσοφίας ἐναντίον τοῦ Ἀνθρωπολογισμοῦ θέτουν τὸ ζήτημα κατὰ τρόπο ποὺ δείχνεται ὁ ἄνθρωπος μετὰ ἐμπόδιο τῆς γνωστικῆς πράξης. Ἐνα ἀπὸ τὰ πιὸ πεπαιδευμένα πνεύματα τῆς κατεύθυνσης αὐτῆς ἐχρησιμοποίησε τὴν ἀκόλουθη παράδοση καὶ σὲ πρώτη ματιὰ κωμικὴ διατύπωση: ἡ ὑποκειμενικὴ συμμετοχὴ τοῦ ἀνθρώπου ἐμφανίζεται ὡς τὸ ὕψιστο ἐμπόδιο τῆς φιλοσοφικῆς γνώσης. » Ὁ Berdjajew ἔχει τὴν ἰδέα, ὅτι ἕνα τέτοιο φιλοσοφικὸ συμπέρασμα δείχνει καθαρὰ τὸ τέλος καὶ τὸ ξεπέρασμα τοῦ Ἀνθρωπολογισμοῦ, γιὰτὶ τὸ συμπέρασμα τοῦτο δέχεται τὴν ὑπαρξὴ μιᾶς γνωστικῆς πράξης ποὺ δὲν θὰ ἦταν ἀνθρώπινη γνωστικὴ πράξη. Ἡ ὀρθότης τῆς παρατήρησης αὐτῆς τοῦ Berdjajew τεκμηριώνεται ἀπὸ τὴν βαρύτητα ποὺ ἔδωκεν ὁ Husserl στὴν μέθοδο τῆς « φαινομενολογικῆς ἀναγωγῆς » προσπαθόντας νὰ ἀποκαθάρῃ τὴ γνώση ἀπὸ κάθε ἐγκόσμιο ἀνθρωπολογικὸ χαρακτηριστικόν.

Ἀπὸ τὸ ἀδιέξοδο αὐτὸ τοῦ ἐξωχριστιανικοῦ ἀνθρωπολογισμοῦ προπαθεῖ νὰ βγῇ ὁ Berdjajew μετὰ τὴν βοήθεια ὅχι τῆς

δογματικῆς Θεολογίας ἀλλὰ τῆς μυστικῆς ἐνόρασης. Ἔχει τὴν βεβαιότητα, ὅτι τὸ πρωταρχικὸ θρησκευτικὸ φαινόμενο τῆς ἀμοιβαίας ἀγάπης Θεοῦ καὶ ἀνθρώπου ἡμπορεῖ νὰ τὸ εὕρῃ ὡς θετικὸ δεδομένο μέσα στὴν ἐσωτερικὴ συναισθηματικὴ ζωὴ τῶν μεγάλων μυστικιστῶν. Κατὰ τὴ γνώμη τοῦ ὅλα τὰ συστήματα τῆς Χριστιανικῆς Θεολογίας βαρύνονται ἀπὸ τὸν ἐλληνιστικὸν δογματισμὸν. « Γιὰ τὴν Βίβλο ἢ σχέση Θεοῦ καὶ ἀνθρώπου εἶναι ἕνα γεμάτο ἀπὸ πάθος δράμα μεταξὺ τοῦ ἀγαπῶντος καὶ ἀγαπωμένου· σ' αὐτὸ τὸ δράμα αἰσθάνεται ὅχι μόνον ὁ ἄνθρωπος, ἀλλὰ καὶ ὁ Θεὸς συναισθήματα ὀργῆς, φροντίδας, χάρας. Ὁ Θεὸς τοῦ Ἀβραάμ, τοῦ Ἰσαάκ καὶ τοῦ Ἰακώβ εἶναι διαφορετικὸς ἀπὸ τὸ Ἀπόλυτο τῶν Φιλοσόφων καὶ Θεολόγων, ἕνας Θεὸς μετὰ κίνηση ζωῆς, ὅχι Θεὸς ἀκίνητος. Τὸ ὕψηλο ἄσμα ποὺ ἐνθουσιάζει τοὺς μυστικιστὰς εἶναι ἡ ἔκφραση τῶν παθημάτων τῆς μυστικῆς ἀγάπης, τῆς συναισθηματικῆς θεϊκῆς ζωῆς. Στούς Χριστιανούς μυστικιστὰς ἀπεκαλύφθη ἡ ἐσωτερικὴ ζωὴ τοῦ Θεοῦ καὶ μόνον αὐτοὶ εὕρθηκαν λόγια « νὰ τὴν περιγράψουν. » Ἔτσι γίνονται φανερόν, ὅτι κατὰ τὸν Berdjajew ἡ λογικὴ σκέψις εἶναι ἀνίκανη νὰ συλλάβῃ τὴ μυστικὴ πλευρὰ τῆς χριστιανικῆς θρησκευτικότητος· κατὰ κανένα τρόπο δὲν ἡμπορεῖ ἢ χριστιανικὴ ἀπολύτρωση δὲ ἀποτελέσει ἕνα « φιλοσόφημα ». Στὴν ἀποκάλυψη τοῦ νοήματος τοῦ λυτρωτικοῦ δράματος ἡμπορεῖ νὰ μᾶς ὁδηγήσῃ ἡ συμβολικὴ γνώση καὶ ἡ μυστικὴ αἴσθησις τῆς ψυχῆς. Ἡ κατεύθυνση πρὸς τὸ πρωταρχικὸ θρησκευτικὸ φαινόμενο ποὺ πραγματοποιεῖται μέσα στὴν ψυχὴ τῶν χριστιανῶν μυστικιστῶν μᾶς δίνει τὴν ἱκανότητα νὰ δημιουργήσωμε μιὰ καινούρια χριστιανικὴ ἀνθρωπολογία. « Τὸ ἀπέραντο πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου ἀμφιοβητεῖ γιὰ τὸν ἑαυτὸν ἕναν ἀπόλυτον, ὑπερφυσικὸν ἀνθρωποκεντρικὸν ἀναγνωρίζει τὸν ἑαυτὸν του ὡς ἀπόλυτον κέντρο ὅχι βέβαια τοῦ πεπερασμένου πλανητικοῦ συστήματος ἀλλὰ ὁλοκλήρου τοῦ ὄντος, κάθε ὄντολογικοῦ σχεδίου ὄλων τῶν κόσμων. » Ἡ ἔννοια τῆς ἀπόφανσης αὐτῆς εἶναι, ὅτι ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶναι θεωρημένος ὡς φθαρτὸν δημιούργημα κατὰ τὸ ἀπόλυτον, ἀλλὰ θεωρημένος ὡς Χριστολογικὴ φύσις. Τὸ Χριστολογικὸν στοιχεῖον δὲν εἶναι κατὰ τὸ ἐπένθετον στὸν ἄνθρωπον ἀλλὰ ἀποτελεῖ τὴν πρωταρχικὴν ἀδιάφθορον φύσιν τοῦ ἀνθρώπου. Αὐτὸ ἤθελε νὰ εἰπῇ ὁ Αὐγουστίνος μετὰ τὴν περιφημὴ ἀπόφασίν του « *Anima humana naturaliter christiana* »· τὸ ἴδιον περιεχόμενον ἔχει καὶ ἡ διδασκαλία τοῦ

Θεανθρωπισμού. Ἡ ἀποκατάσταση τῆς Χριστολογικῆς φύσης τοῦ ἀνθρώπου ἀποτελεῖ τὸ δράμα τῆς ἀνθρώπινης ἱστορίας κατὰ τὸν Berdjajew. Στὸ πεδίο τῆς πρακτικῆς συμπεριφορᾶς σημαίνει ἡ κατεύθυνση αὐτῆ τὸν ἐκχριστιανισχὸ τῶν δημιουργικῶν δυνάμεων τοῦ ἀνθρώπου ποὺ θὰ γίνῃ μὲ τὴν ἀφύπνιση νέας χριστιανικῆς συνείδησης· ἡ ἀφύπνιση αὐτῆ εἶναι δυνατὴ ἂν ἡ χριστολογικὴ οὐσιαστικότητα τοῦ ἀνθρώπου γίνῃ ἀρκετὰ αἰσθητὴ· εἶναι μία «ἀποκατάστασις καὶ ἀναμόρφωσις τῆς ἀρχαίας φύσεως καὶ τοῦ ἀρχαίου κάλλους».

Ἡ ἰδέα τῆς ἀποκατάστασης ἀνανεώνει στὴν ἀνθρωπολογία τοῦ Berdjajew τὸν ἔμμονο στὸν πρωταρχικὸ χριστιανισμὸ τῆς ἑλληνικῆς ἀνατολῆς προσανατολισμὸ πρὸς τὴν πλατωνικὴ Ἀνάμνηση. Ἡ ἀνθρώπινη ὑπόστασις ἔχει προαιώνια στηρίξει τὴν ὕπαρξή της στὸν προαιώνιο Θεάνθρωπο ποὺ προϋπάρχει ὡς «τέλειος Θεὸς καὶ ἄνθρωπος». Ἡ ἀναπροσαρμογὴ πρὸς τὸ αἰώνιο πρότυπο ἀποτελεῖ τὸ δράμα τῆς Χριστολογικῆς ἀποκατάστασης καὶ ὁδηγεῖ ἀπὸ τὴν κοσμικὴ χρονικότητα στὴν ὑπερχρονικὴ αἰωνιότητα. Ἡ ἀναπροσαρμογὴ αὐτὴ ἀποτελεῖ ἕνα γεμάτο ἀπὸ συναισθηματικὴ περιπάθεια δράμα μὲ ἀρχικὸ τόπο συγκρότησης τὴν ἐσωτερικὴ διάστασις τῆς ψυχῆς. Πρέπει νὰ εἶναι ἀκόμη τόσο ἰσχυρὴ ἡ ἀναμνηστικὴ αὐτὴ ἀναπροσαρμογὴ, ὥστε διαποτίζοντας τὴν προσωπικότητα νὰ ἀκτινοβολῇ καὶ σὲ ὅλα τὰ δημιουργήματα ὅσα παρουσιάζονται μέσα στὴν περιοχὴ τῆς κοσμικῆς χρονικότητας, Μόνο ἡ ἀκτινοβολία αὐτὴ ἤμπορεῖ νὰ δώσῃ ἕνα νόημα σταθερὸ στὴν ἱστορικὴ ἐξέλιξη ὡς ἀποκάλυψη λυτρωτικὴ γιὰ ὅλη τὴν κτίση σύμφωνα μὲ τὸν ὀραματισμὸ τοῦ Παύλου «ἢ γὰρ ἀποκαρσδοκία τῆς κτίσεως τὴν ἀποκάλυψιν τῶν υἰῶν τοῦ Θεοῦ ἀπεκδέχεται».

Κ. Δ. ΓΕΩΡΓΟΥΛΗΣ

Σημειώματα γιὰ τὴν Ἰταλικὴ λογοτεχνία

Η ΠΟΙΗΣΗ

Ἐπειτα ἀπὸ τὸν Giovanni Pascoli καὶ τὸν Gabriele D'Annunzio δὲ συναντῶνται μεγάλα ὀνόματα στὴν Ἰταλικὴ ποίηση, τοῦλάχιστον μὲ τὴν πιὸ κοινὴ ἔννοια τῆς φράσης.

Ἡ γερὴ κι εὐγενικὰ φυσιογνωμία τοῦ Giosuè Carducci (τοῦτο τὸ ἔτος ἀκριβῶς θὰ ἔρτασθῃ ἐπίσημα στὴν Ἰταλία ἡ πρώτη ἑκατονταετηρίδα τῆς γέννησής του) ποὺ ἔχε γιομίσῃ μὲ τὸν αὐτόν του τις τελευταῖες δεκαετίες τοῦ περασμένου αἰῶνα καὶ τὰ πρῶτα χρόνια τοῦ δικοῦ μας, δὲν εἶχε συνεχιστές. Κάποιος «Καρδουτσινισμὸς» μιμούμενος κι ἀντιλαλώντας θέματα ποῦ ὄσαν γιὰ τὸν ποιητὴ γνήσιοι καρποὶ τοῦ πνεύματος καὶ τῆς πάθους του, ποτὲ δὲν ξεγέλασε ἀναγνώστες, ποῦ δὲν ἀρκοῦνται σὲ μιὰ εὐκόλῃ ἐπιφανειακὴ ἐντύπωση. Μήτε εἶναι δυνατὸ νὰ λογισθῇ συνέχεια τοῦ ἔργου τοῦ Carducci ὅλη ἡ κείνη ἡ ποίηση ποῦ καὶ σήμερα ἀκόμη ἐκδηλώνεται μὲ προϊόντα, ὄχι μόνον ὄψιμα, ἀλλὰ ἔξω ὀλότελα ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τους, σ' ἕνα ἀλλαγμένο κλίμα, μὲ κλασσικὰ σχήματα, μὲ γλώσσα καὶ εἰκόνες ποῦ πέρασαν στὴν παράδοσι, δίχως νὰ κρύβει κὰν τὴν οὐσιαστικὴ πτώχεια της, παρ' ὅλη τὴν εὐγένεια κι ἀξιοπρέπειά της. Ἐκεῖνο ποῦ πρέπει νὰ τονισθῇ ἐδῶ εἶναι ἡ δύναμη κι ἡ ἀρρενωπότητα τῆς ἰδιοσυγκρασίας τοῦ Carducci, ποῦ ἐκφράζεται στοὺς στίχους του μὲ ἀδρότητα εἰκόνων, ζωηρότητα καὶ διαύγεια ρυθμῶν καὶ ἤχων.

Ὁ ποιητὴς τῶν «Rime nuove» τῶν «Odi Barbare» (οἱ πιὸ σημαντικὲς συλλογές του, ὅπου βρίσκονται τὰ ὁμορφώτερα καὶ πιὸ γνωστὰ ποιήματά του) δὲν ἦταν δυνατὸ νὰ ἔχῃ συνεχιστές. Ἡ ποίησή του εἶναι καρπὸς μιᾶς «ἰδιοσυγκρασίας» (πρέπει νὰ δωθῇ σ' αὐτὴν τὴ λέξη ἢ πιὸ βαθεῖα ἔννοια της) ὅπου συσσωρεύονται διάφορα στοιχεῖα, ἐνωμένα βέβαια, ἀλλὰ εὐκολογνώριστα, τὸ καθένα μὲ τὸν ἰδιαιτέρου χαρακτῆρα του. Θαυμασμὸς τοῦ κλασ-

οικοῦ κόσμου, πού βασιζέται σέ μιὰ γερὴ κι ἐπίμονη παίδευση, ἐπιθυμία ἀπόδρασης ἀπ τὸ παρόν, ὀξυθυμία, ὀρμητικότητα, γενναϊότητα χαρακτήρος καὶ ἰδανικῶν, θρησκεία, ὄχι ρητορική, τῆς γλώσσας, πείρα βαθειὰ τῆς τέχνης τοῦ ἐκπαιδευτοῦ: αὐτὰ εἶνε μερικὰ ἀπο κείνα τὰ στοιχεῖα, ἠθικὰ ἢ αἰσθητικά, πού καθορίζουν τὴν ἰδιοσυγκρασία τοῦ Carducci. Οἱ μεγάλες δημιουργίες τῆς ποίησής του, εἶνε ζωντανές, ἀλλ' ἴσως ἀκόμη πιὸ ζωντανὴ εἶνε ἡ φυσιογνωμία του ὡς ποιητοῦ κι ἀνθρώπου.

Ὁ Pascoli κι ὁ D Annunzio εἶνε κιάλας διαφορετικοὶ καὶ βρίσκονται, παρ' ὅτι σύγχρονοι του, μακριὰ ἀπ τὸν Carducci. Εἶναι μάλιστα διαφορετικοί, ἂν ὄχι μακριὰ ὁ ἓνας ἀπ τὸν ἄλλον, καὶ μεταξύ τους. Μπρὸς τὸν Carducci, ὁ Pascoli κι ὁ D'Annunzio ἔχουν ἀρρωστημένη ἰδιοσυγκρασία. Ἡ ποιητικὴ αἰσθαντικότητα τους, πρὸ πάντων κείνη τοῦ Pascoli, εἶναι πιὸ βαθειὰ, κυμαίνεται περισσότερο ἴσως. Πάντως, παρ' ὅλα τὰ λεγόμενα σχετικὰ μὲ τὸς Carducci, Pascoli καὶ D'Annunzio — πῶς δηλαδὴ αὐτοὶ οἱ τρεῖς κλείνουν μιὰ ἐποχὴ στὴν ἱστορία τῆς ποίησης μας, — θὰ ἔπρεπε νὰ ὑποστηρίζεται — μὲ μεγαλύτερη ἀκριβεία — πῶς ὁ Carducci κλείνει μιὰ ἐποχὴ, καὶ πῶς ὁ Pascoli κι ὁ D'Annunzio ἀρχίζουν καὶ χαρακτηρίζουν μιὰ περίοδο, πού δὲν κλείστηκε ἀκόμη καὶ πού βρίσκεται στὴν ἀνάπτυξή της.

Ἡ ποίηση τοῦ Pascoli, πού σ' ἓνα ἀκόμη πρόσφατο παρελθόν, ἢ ἐκθειάζονταν ἢ βρισκόταν σὲ κατατρεγμό, ἔχει μελετητές καὶ σήμερα ἀκόμη, ἀλλὰ ἐλάχιστοι τὴν ἔχουν ἐμβαθύνει. Ἡ ποίηση αὐτὴ εἶναι ἓνα εἶδος «*Hortus conclusus*». Συχνότατα ὄσοι βρίσκονται ἔξω, εἶναι ἀκριβῶς ἐκεῖνοι πού ὑποστηρίζουν πῶς κατάλαβαν περισσότερο. Ἰδιοσυγκρασία πικρὰ ἀντιφατικὴ, μὲ αἰσθαντικότητα βαθύτατη — μέχρι παροξυσμοῦ πολλὰς φορὲς — προσωπικότητα ὑπεροπτικὴ τόσο ὥστε νὰ περιορίζη στὸ δικό της κύκλο τὸ κάθε τι πού ἄγγιζε, μᾶς ἔδωσε μιὰ ποίηση πού νὰ καὶ θὰ νὰ ἀκόμη ἓνα μυστήριον καὶ μιὰ ὑπόσχεση. Ἡ κλασσικὴ μὀρφωση τοῦ Pascoli, τόσο διαφορετικὴ ἀπὸ κείνη τοῦ Carducci δὲν εἶναι σ' αὐτὸν μιὰ δύναμη, ἀλλὰ πολλὰς φορὲς ἓνα διαβρωτικὸ στοιχεῖο τῆς ποίησής του. Γιατὶ ἐνῶ ὁ Carducci θυμίζει τὸ μῦθον ἢ τὴν πράξη, καὶ φεύγοντας ὁ ἴδιος ἀπ τὸ παρόν, ξαναζωντανεύει καὶ τὰ δυὸ, καὶ πάλι τὰ φέρνει στὴν σημερινή μας πραγματικότητα, ὁ Pascoli μεταβάλλει τὴν πράξη ἢ τὸ μῦθον, δίνοντάς τους τὴν προσωπικότητά του, καὶ — θὰ ἴλεγα σχεδόν — τὴν πνευμα-

τικὴ του μορφή. Ὁ Carducci καλύπτει μὲ τὴν ἰδιοσυγκρασία του τὸ θέμα, ἀλλὰ τὸ διατηρεῖ σὲ μιὰ ἀντικειμενικὴ σφαῖρα. Κι ἔχουμε — ἔξ αὐτοῦ — τὴ διαύγεια, τὸ ὄρισμένο σχῆμα. Στὸν Pascoli ὑπάρχει μιὰ λυπημένη ἀπορία, μιὰ πικρὴ ἀβεβαιότητα ὡς ἂν τὰ ἴδια πλάσματα τοῦ μύθου καὶ τῆς ἱστορίας, σάρκα τῆς σάρκας του, αἷμα ἀπ τὸ δικό του αἷμα, νὰ γενιώντουσαν ἀσθενημένα ἀπ τὴν ἴδια του ἀσθένεια. Στὸν Pascoli βρίσκεις ἀπεριόριστη τὴ δυνατότητα νὰ μᾶς δίνει τ' ἀκαθόριστα κείνα αἰσθήματα, πού συγκινοῦν τὸν ἴδιον στὴν ἕκτασή του μπρὸς στὴ φύση, τοὺς ἀνθρώπους καὶ τὰ πράγματα.

Διαισθήσεις θαμπωμένες ἀπ τὴ μελαγχολία τοῦ πόνου καὶ τοῦ πάθους του, πλαισιωμένες σὲ σύντομο, λεπτότατο σχέδιο.

Καὶ τοῦ D'Annunzio ἡ ποίηση, εἶναι ποίηση διαισθήσεων. Δυνατόν, ἢ βαθειὰ, ἐκλεπτημένη πολυμάθεια του νὰ γίνεται ἀφορμὴ πλάνης σχετικὰ μὲ τὴ φύση τοῦ ποιητῆ αὐτοῦ, ἀλλ' ὁ D'Annunzio δὲν εἶναι «*λογιώτατος*» ποιητῆς.

Ὁ αἰσθησιασμός του ἐλευθερώνεται σὲ ποίηση, πού γιὰ νὰ ἐκδηλωθεῖ ἀναζητᾷ λεκτικὸ ἀνεξάντλητον πλοῦσιον. Ὅλο σχεδόν τὸ γλωσσικὸ ὕλικόν τοῦ D'Annunzio προέρχεται ἀπ τοὺς παληοὺς συγγραφεῖς τῆς λογοτεχνίας μας, συχνότατα ἀπ τοὺς πιὸ μακρυνοὺς κι ἀπ τοὺς δευτερώτερους. Σ' αὐτὸ τὸ ὕλικόν ὁ ποιητῆς προσπαθεῖ νὰ δώσῃ μιὰ νέα ζωὴ, καλώντας το νὰ ἐκφράσῃ τίς ἐκλεπτημένες σ' ἀνώτατον ὄριον διαισθήσεις τῆς ιδιόρυθμης κι ἐγωϊστικῆς ἰδιοσυγκρασίας του, κι ἀκριβῶς γι αὐτὸ, πολλὰς φορὲς καταντάει νὰ υπερβάλλεται ἀπ τὴ λαμπρότητα ἐνὸς ἤχηροῦ καὶ πολυτίμου λεξιλόγιου καὶ νὰ γίνεται ἔτσι ἡ ποίησή του, παιγνίδισμα μιᾶς κενῆς εὐφράδειας. Ἀληθινὰ μεγάλος ποιητῆς εἶνε ὅταν κατορθώνει νὰ ἐλευθερώσῃ τὸ βασανισμένον ἀνθρωπισμὸν του σὲ μιὰ ἀνήσυχη καὶ δυνατὴ ποίηση, ἢ ὅταν, λησμονώντας ὁ ἴδιος τὸ «ἐγὼ» του, μᾶς παρασύρει σ' ἓνα μαγεμένον κόσμον γιομάτων ἁρμονίας καὶ λεπτότατης μουσικότητας. Ἐρμηνευτῆς κι αὐτὸς ἀρχαίων μύθων — σύμφωνα μὲ τὴν ἰδιοσυγκρασία του — βρῆκε συχνὰ στὴ μεγάλη του μὀρφωση (καὶ σ' αὐτὸ τὸ σημεῖον πλησιάζει κάπως τὸν Pascoli) ἐμπόδιο παρὰ βοήθεια, κι ἔπεσε σὲ παγίδες ἀπ ὅπου δὲν τοῦ ἦταν δυνατό νὰ ξεφύγῃ.

Ἡ ἀντίδραση στὸν «ντανουντσιανισμό», ἀντίδραση δηλαδὴ στὴν ἐκζητημένη σπατάλη τῆς γλώσσας καὶ τοῦ ὕφους, στὸν ἤχηρόν καὶ ρητορικὸν πλοῦτον, στὸν ἐκθειασμὸν μιᾶς ἀπεριό-

ριστης θέλησης κι ενός ακράτητου αισθησιασμού, συγκεντρώνεται τελικά στην ομάδα των—όπως τους είπαν—ποιητών του «λυκόφωτος»: ακριβώς όπως η αντίδραση στον κλασικισμό και στους μιμητές του Carducci, κορυφώνεται με τη φουτουριστική κίνηση. Κι οι δύο αυτές τάσεις, κι οι δύο ομάδες, αφού εκπλήρωσαν τον επαναστατικό τους σκοπό, πάψανε να υπάρχουν ως ζωτικές δυνάμεις, και μολονότι ακόμη σήμερα μιλούνε στην Ίταλία για μιὰ «φουτουριστική» ποίηση, ή έκφραση αυτή είναι, τις περισσότερες φορές, ένα περιβλήμα δίχως περιεχόμενο. Άπ τους ποιητές του «λυκόφωτος» διαβάζεται ακόμη και σχολιάζεται ο σημαντικώτερος: ο Guido Gozzano, Πιεμοντέζος· κι ή ποίηση του Gozzano, έχει συχνά ήχους συγκινημένου, λεπτού ανθρωπισμού. Άπ τους φουτουριστές θά σημειώσουμε τον έντυπωσιακό και πολύχρωμο Corrado Govoni, το λεπτό Aldo Palazzeschi, πού 'ναι μαζί ένας ειρωνικός ζωγράφος πραγμάτων κι αισθημάτων, και τους Ardengo Soffici και Giovanni Papini πού αφού συμμερίστηκαν ή πλησίασαν τή φουτουριστική κίνηση, απομονώθηκαν σε μιὰ δικιά τους έρημιά, κι έχουν τώρα με τό φουτουρισμό—σχετικά με τήν ποίηση τουλάχιστον—δεσμούς γενικού έντελώς χαρακτήρα. Κι ο D'Annunzio κι ο Pascoli λοιπόν, επηρέασαν αρκετά τή σύγχρονη ποίηση: ο πρώτος—πρό πάντων—με τον αισθητισμό και τό έκζητημένο ρητορικό του ύφος, βραβαίνοντας όχι μόνο στην ποίηση αλλά και στον πεζό λόγο,—τόν άφηγηματικό κυρίως—και τον άγρευτικό. Είναι γνωστό έξ άλλου, πώς υπάρχει ακόμη αυτή ή «α. σθένεια» του «ντανουντσανισμού» και πώς δε σβύσανε όλότελα οί συνέπειές της.

Ή επίδραση του Pascoli είναι ίσως λιγώτερο φανερή, αλλά έχει πιό βαθειά χαράζει τή σημερινή ποίηση, έστω κι' αν άπηρεϊ αυτή άμεσα ή έμμεσα θεωρίες ξένες, πού έρχονται κεϊθε άπ τις Άλπεις, και πού πρέπει να τις δεχθούμε πηγές των προσπαθειών κι έκδηλώσεων της τελευταίας ώρας.

Έπειτα άπ τό σβύσιμο των στερνών ήχων ενός ρητορικού κλασικισμού όφειλομένου στην παράδοση, έγινε σιγά-σιγά μιὰ έπίμονη κρυφή εργασία πού είχε σκοπό να ξαναδώσει στην ποιητική έκφραση τή θετική, ούσιώδη άξία της: τήν καθαρά λυρική πνοή, δίχως γλωσσικές έπιδείξεις, έλεύθερη άπ ό σχήματα, γιομάτη μουσικές άξίες κι άναφορικές έννοιες.

Θά σημειώσουμε λοιπόν μεταξύ των μεταπολεμικών ποιητών τους Giuseppe Ungaretti, Umberto Saba, Eugenio Montale, τρεις ποιητές δηλαδή όλότελα ο ένας άπ τον άλλον διαφορετικούς στην έμπνευση, άλλ' ένωμένους στην έρευνα της γυμνης, ούσιαστικής έκφρασης. Ή επίδρασή τους στις νέες γενεές είναι σημαντική. Θά σημειώσουμε ακόμη, μεταξύ των νέων ποιητών, τους Aldo Capasso και Salvatore Quasimodo, νεώτατους, τους Corrado Pavolini, Adriano Grande και τους, μ' άλλη κατεύθυνση, Arturo Onofri—πού χάθηκε πρόωρα—Dino Campana Diego Valeri, Pietro Mastri, Ugo Betti—πρωτότυπος τούτος, ποιητής πού πολλά ύπόσχεται—και Roberto Parì με τό πρόσφατό του «Τραγούδι της έλπίδας». Μεταξύ των ποιητριών τήν Ada Negri και τή Sibilla Aleranno.

Μετάφραση Μ. Η.

PIETRO BOTTINI

ΣΥΝΕΡΓΑΤΕΣ

Ή συνεργασία τους είχε άρχισει πολύ νωρίς. Άπ τό Πανεπιστήμιο σχεδόν, τον καιρό πού ήτανε μαθήτριά του καιτόν βοηθούσε στα φροντιστήρια.

Έκτοτε εκείνος άναδείχτηκε πολύ γρήγορα. Έγινε καθηγητής σοφός, συγγραφέας πολυγράφος. Κ' εκείνη, μιὰ πού ή ύγεια της δέν της είχε επιτρέψει να τελειώσει τις σπουδές της, άνάλαβε να τον βοηθή στις έπιστημονικές του εργασίες. Έγινε γραμματεός του.

Ός τώρα βιβλίο δικό της δέν είχε βγάλει ποτέ. Της φαινότανε πώς της έλειπε ή τόλμη του δημιουργού, ή συνθετική έξυπνάδα.

Μά κ' εκείνος τώλεγε. Βοηθός λαμπρή. Για σιγύρισμα. Αυτό μάλιστα. Όσο για δημιουργία.... Ένα πράμα όμως ήξερε. Αυτό τό σιγύρισμα εκείνη τό αισθανότανε όργανικά—σά μιὰ περίεργη πρακτική διαίσθηση.

Και τό μυαλό της, όμα τό σταματούσε σ' ένα ζήτημα, έμοιαζε σά χέρι γιατρού, πού άγγίζοντας έδώ κι εκεί τή σάρκα,

περιφέρει άπαλά την προσοχή του σ' όλο τόν άρρωστο άπάνω. Πάντα σέ κάτι καιριο θ' άκουμπουσε. Κάποια κρυφή άτέλεια έβγαине στη φόρα.

— Δέν σάς φαίνεται πώς άν τó γράφατε έτσι θάτανε καλλίτερα; έλεγε μ' ένα χαμόγελο άπλό.

— Εκείνος τότε έβγαζε τά γυαλιάτου, τήν κύτταζε, μειδιούσε. «Δίκαιο έχετε. Πώς δέν τó σκέφτηκα. "Άς τó σημειώσουμε. Σημειώσατέ το έδω».

Καί τής έδινε κάτι χαρτάκια μακρόστενα, πού χρόνια τώρα αγόραζε στο ίδιο κατάστημα, για τήν άποκλειστική αυτή χρήση.

— Άλλες φορές πάλι έλεγε: «"Άς τó διορθώσωμε άμέσως...»
Κ' έπαιρνε για τó διορθώμα μια λεπτότατη πανάρχαια πέννα με κόκκινο μελάνι, τραβούσε δυó σειρές στο χειρόγραφο και διόρθωνε.

— Όλα τά διορθώματα ήταν κόκκινα. Μάβουτηγμένοι στη δουλειά, ξεχνούσαν τήν όψη του χαρτιού. Κι' ούτε πρόσεχαν τά χρώματα.

Καί τά βιβλία βγαίνανε με τ' όνομά του και μ' ένα πρόλογο στερεότυπο, κανονικό, όπου βρισκότανε κι ένα μικρό εύχαριστώ για τήν γραμματέα.

Κατόπιν άρχιζε μ' έπιμέλεια ή συλλογή και ή τακτοποίηση κάθε κριτικής, και τής παραμικρής. Γι' αυτές υπήρχε ιδιαίτερο σουτάρι, όπου έμπαιναν όλες κολλημένες σέ χαρτί κάθε μιά με τó σχετικό τίτλο του βιβλίου.

Οί κριτικοί τόν έπαινούσαν πάντα. Είχε πρωτοτυπία στις παρατηρήσεις του, ασφάλεια στο μυαλό, οξύτητα στις κρίσεις. Κ' έτσι μεγάλωνε ή φήμη.

— Ο κ. καθηγητής ήταν εύχαριστημένος. Είχε μεγάλη τύχη στη ζωή του.

— Τó καλό ήτανε πώς και ή γυναίκα του δέν ζήλευε.

— Η γυναίκα του είχε πολλές χάρες.

— Τόν είχε πρώτα άπαλλάξει άπ τις βιωτικές μέριμνες. "Επειτα, δύσκολα θάβρισκε πιό άνοιχτόμυαλη και πού νά καταλαβαίνη καλλίτερα τις άνάγκες τής έπιστημονικής παραγωγής— τήν άνεση, τήν άπόλυτη ήσυχία, τήν άποκλειστικότητα. Τήν άποκλειστικότητα πρό πάντων και πού, κατά βάθος, σέ κάνει νά'σαι και πιστός σύζυγος...

— Μιά μέρα πούχε κέφι είπε στα χωρατά.

— Περιέργο. Μά νά μήν είσαι καθόλου ζηλιάρα.

— Ζηλιάρα; νά ζηλέψω ποιόν;

— Ξέρω γώ; τόσα χρόνια τώρα... τή Δδα Μαρη... δέν τήν ζήλεψες ποτέ σου. Μιά άλλη στη θέση σου...

— Τή δεσποινίδα Μαρη, είπε ή γυναίκα του και γέλασε. Καύμένο μου. Άκόμη δέν πήρες είδηση τι είναι για σένα αυτό τó κορίτσι;

— Τι είναι; για πές;...

— Έργαλειό, τι άλλο; Έργαλειό άπαραίτητο, έπιστημονικό. Έκ τών «ών ούκ άνευ» πρόσθεσε με κάποια είρωνεία στη φωνή. Ποτέ μου δέν θυμούμαι νά'δειξες γι' αυτή τó παραμικρό ένδιαφέρον.

— Νομίζεις; μουρμούρισε ό κ. καθηγητής, σάν νά'βρισκε άξαφνα καμμιά έσφαλμένη έρμηνεία σέ άρχαίο κείμενο.

— Νομίζω λέει; Είμαι βεβαία.

— Μιά μέρα ή δεσποινίδα Μαρη δέν ήρθε στην ώρα της.

— Ο κ. καθηγητής άνησύχησε. Είχε ύποσχεθί νά στείλη τó άρθρο πούγραφε κάθε Δευτέρα στην «Έπιστημονική Έχώ» πριν τó μεσημέρι.

— Φοβήθηκα, είπε, άμα τήν είδε νά φτάνη, μη τυχόν και σάς συνέβη κανένα δυστύχημα.

— Δυστύχημα; "Όχι. Άρραβωνιάστηκα, άπάντησε εκείνη.

— "Όχι δά, άστειεύεστε.

— Μπα και γιατί; Δέν είχα ποτέ στο νού μου νά μείνω γεροντοκόρη.

— Πολύ όρθό...βέβαια. Δέν ξέρω γιατί...πώς τó φαντάστηκα... με τó νά σάς βλέπω πάντα.

— Ωστε για νά δούμε πώς έγινε, πρόσθεσε στο τέλος για νά δείξη ένδιαφέρον.

— Μά κι' εγώ καλά καλά δέν ξέρω, είπε ή δεσποινίδα Μαρη.

— Νά. Έγραφα ένα μυθιστόρημα... τó πήγα στον εκδότη και... Κοκκίνησε λιγάκι και σταμάτησε.

— Σάς αγάπησε.

— Ναι, κύριε καθηγητά.

— Έμεινε έμβρόντητος.

— Δυó συνθέσεις μονομιās. Και νά μήν τó πάρω είδηση. Έργο όλόκληρο και έρωσ.

— Του κατοφάνηκε λιγάκι μά τó γύρισε στα χωρατά. Καταν-

τούσε ή υπόθεση νάχη και έπιστημονικό ένδιαφέρον.

— "Όστε μπορούσατε νά είχατε αγαπήσει κι' άλλοιώς... υπό διαφορετικούς δρους... όποιονδήποτε άλλον. Έμένα λόγου χάριν.

— "Α, όχι.

— Πώς όχι;

— "Όχι, κύριε καθηγητά. 'Αδύνατον.

'Η φωνή της έτρεμε λιγάκι.

— "Έπιπλο σέ γραφείο, γιά τήν βολή τής δουλειάς άς πούμε πώς τρώγεται. Μά έπιπλο—σύζυγος αυτό δέν θά τό άνεχόμουν.

"Έβγαλε τά γυαλιά του και τήν κύτταξε.

"Έχετε μιά έξυπνάδα έσεις οί γυναίκες, ψιθύρισε, συγκρατημένη..... ταπεινή..... 'Απότομη, είπε στο τέλος, πολύ περιεργή. Ξαφνίζεται κανείς.

Πήρε μηχανικά ένα χαρτάκι άπ' τά ματρώστενα.

— Πώς τό είπατε; έπανάλαβε. "Έπιπλο—σύζυγος;

Βούτηξε τήν πέννα στο κόκκινο μελάνι.

— "Άς τό σημειώσωμε. Είπε και κάθησε μπροστά στο γραφείο.

— "Α. όχι κύριε καθηγητά. Φώναξε σαστισμένη ή δεσποινίδα Μαρρή.

— Μή σημειώνετε. Αυτό θέλει διόρθωμα άμέσως

Παρίσι

Π. ΛΑΣΚΑΡΙ

ΑΝΘΟΥΛΑ ΣΤΑΘΟΠΟΥΛΟΥ - ΒΑΦΟΠΟΥΛΟΥ

('Η 'Ανθούλα Σταθοπούλου—Βαφοπούλου, γεννήθηκε στή Θεσσαλονίκη στά 1908. 'Ός ποιήτρια πρωτοφανερώθηκε με ποιήματά της δημοσιευμένα σέ διάφορες έφημερίδες και περιοδικά άπό τό 1922 άκόμα, σέ ηλικία μόλις 14 έτών.

'Εξέδωκε τό 1932 τήν πρώτη ποιητική συλλογή της, «'Νύχτες άγρύπνιας» Δημοσίευε στόν τύπο και στή «'Νέα 'Εστία» διηγήματα' ένα τρίπρακτο θεατρικό της έργο με τόν τίτλο «'Ντίνα Πέλλη», παίχτηκε άπό τήν ομάδα τής Δραματικής Σχολής του 'Εθνικού 'Ωδείου, με πολλήν έπιτυχία. Ποήματα τής δεύτερης συλλογής της δημοσιεύθηκαν στή «'Νέα 'Εστία» και στίς σελίδες αυτές. Τή βραδείά της 16 'Απριλίου πέθανε στο Σανατόριο του 'Ασβετοχωριού).

"Όσοι γνώρισαν τήν άνήσυχη αυτή νεαρή γυναίκα, πού μιά μόιρα σκληρή, θέλησε τόσο πρόωρα νά της κλείσει τά μάτια, ένιωσαν μέσα τους νά πεθαίνει ταυτόχρονα και κάτι πού μάς είχε μεταδώσει ή ποιήτρια. "Εσβυσε αυτή ή φλόγα τής ελλικρινείας της πού ήταν αυθόρμητη σαν τόν ίδιο της τό στίχο. Σίγασε αυτή ή ζωντάνεια της πού στέκονταν σαν πρόκληση στο θάνατο. Κ' ένας κόσμος άπό χαρές και θλίψεις, άπό γέλια και δάκρυα, άπό έλπίδες και άπογοητεύσεις, άπό όνειρα και νοσταλγίες, ένας κόσμος πού ζωντάνευε με τίς όμορφιές των όραματισμών και κατέρρεε άμέσως μόλις τόν άγγιζε ή πραγματικότητα με τίς στερήσεις, με τούς πόνους, με τίς δίχως τέλος άρ-

ρώστερες, χάθηκε μαζί με τη λάμψη των ματιών της. Κι' αυτή η ανήσυχη φύση, δὲ θέλησε ποτὲ νὰ λάβει μιὰν ἄμεση ἀντίληψη τοῦ κινδύνου ποὺ τὴν κύκλωνε, ποὺ πρόσβαλε ἕνα-ἕνα, ὑπουλα κι' ἀνεπανόρθωτα τὰ πιὸ λεπτά, τὰ πιὸ εὐπαθῆ σημεῖα τοῦ ὄργανισμοῦ, καί' τὴν ἔσφιγγε μὲ τὴν πάροδο χρόνου μακροῦ, μέσα σ' ἕνα ἐπιθανάτιο κλοιό. Γελοῦσε σὰ νὰ μυκτῆριζε τὸ θάνατο, κυκλοφοροῦσε γιατί πίστευε πὼς στὸ τέλος θὰ νικοῦσε ὁ ὄργανισμὸς της. Πόσες συστάσεις δὲν ἀκουσε καὶ πόσες παρακλήσεις, ἀπὸ φίλους κι ἀπὸ ἐπιστήμονες. Χρειάστηκε στὸ τέλος ν' ἀσκήσει ὅλη τὴν ἐπιρροή της ἡ κ. Μαρία Περ. Ράλλη τοῦ πρώην Γενικοῦ Διοικητῆ, νὰ φροντίσει πρώτα γιὰ κάθε δυνατὴ ἄνεση, γιὰ νὰ τὴν πείσει νὰ δεχτεῖ νὰ εἰσαχτεῖ στὸ Σανατόριο. Μὰ κ' ἐκεῖ ἀκόμα τὴν παρηγοροῦσε ἡ σκέψη πὼς δὲ θὰ ἔμενε παρὰ ὡς ποὺ νὰ ἔλθει ἡ ἀνοιξη, νὰ ταξιδέψει σὲ ἄλλους πιὸ ἡφρεμούς, πιὸ γελαστοὺς ὀρίζοντες. Τέτοιους ποὺ ποθοῦσε μὲ τὸ στίχο της:

Πάμε στὴ θάλασσα, πάμε παντοῦ
νὰ ἴδω χαχταρῶ μιὰ μικρὴν ἀνεμώνη.

Ὅτον τὴν ἐπισκεφτήκαμε, ἡ ἀρρώστεια εἶχε κάνει τὸ ἔργο της. Δὲν τῆς εἶχε μείνει παρὰ ὁ λάρυγγας. Οἱ πρώτες ἀπειλητικὲς κρούσεις γίνονταν φανερὲς μὲ τὴν κάπως βραχνὴ φωνή της. Οἱ γιατροὶ τῆς συνιστοῦσαν ἡρεμία ἀπόλυτη καὶ σιωπή. Κ' ἡ Ἀνθούλα αἰσθάνονταν ὅπως πρώτα, ὅπως πάντα, τὴν ἀνάγκη νὰ μιλήσει, νὰ γελάσει, νὰ ἐκφραστεῖ, ν' ἀπαγγεῖλει δικὰ της ποιήματα. Ὅσα εἶχε γράψει καὶ ἔσχισ' ὕστερα σὲ μιὰ στιγμή ποὺ τὴν παραπαίοναν ὁ θυμὸς καὶ τὰ νεῦρα γιὰ τὴν κατάστασή της. Χλωμὴ, σχεδὸν ἐξαυλωμένη, μὲ μιὰ τοῦφα ἀπὸ τ' ἀραιὰ καστανὰ μαλλιά της κ' σμένη στὸ μέτωπο, ἔνωθε τὸν πυρετὸ νὰ τῆς φλογίξει τὸ σῶμα. Θυμοῦνταν πρόσωπα καὶ σκηνές, ἔλεγε σατυρικοὺς της στίχους, κ' ἔδινε χαρακτηρισμοὺς, ἀποκαθιστοῦσε ἀποικίες παρεξηγημένε; διαθέσεις της. Καὶ τὸ μόνο ποὺ δὲ σκέπτονταν ἦταν ὁ θάνατος. Μιὰ χάρη π' ἔμα; εἶχε ζητήσῃ ἦταν νὰ τῆς στείλουμε ἕνα στυλογράφο. Εἶχε ἀκόμα, εἶχε ἴσως τότε, μέσα στὴ φλόγα τοῦ πυρετοῦ, τὴ δύναμη νὰ γράψει τοὺς πιὸ ἄριους στίχους της, καθὼς δείχνουν τὰ τελευταῖα της ποιήματα. Καὶ δὲν ἔνωσε τὸ θάνατο παρὰ λίγες ὥρες πρὶν κλείσει τὰ μάτια, ὅταν πιά ἡ ἀρρώστεια ἐξάντλησε κάθε ἔλεος, καὶ κάθε μόριο τοῦ ὄργανισμοῦ της. «Ἀφοῦ ἐγὼ δυστύχησα, ἄς εὐτυχίσουν ὅλοι οἱ ἄλλοι» ἦταν τὰ τελευταῖα λόγια της.

Ἡ Ἀνθούλα εἶχε προεκτείνει τὴ ζωὴ της στὴν ποίηση. Ὁλόκληρη σ' ἐδὸν ἡ πρώτη συλλογὴ της «Νύχτες ἀγρυπνίας», ἔχουν τὴ σφραγίδα ἀπὸ ἕνα ἐνοραματικὸ παρὸν τῆς ἴδιας της μοῖρας.

Σὰν πεθάνω μιὰ μέρα, κ' ἴσως μιὰ μέρα τοῦ Ἀπριλίου
καὶ νεκρὴ με ξαπλώσουν σ' ἕνα φέρετρον ἄσπρο...

Μὲ προσπερνάει ἀπὸ τὸν τραγικὸ προγνωστικὸ ψίθυρο ἀμέσως μόλις τὸν τραγουδήσει, κι ὁ νοῦς της στρέφεται στὴ μοῖρα της:

Ἦ ποιά μοῖρα ἀδυσώπητη
τὴ ζωὴ μου ρυθμίζει
κι' ἀπὸ πίκρες ἀγιότερες
τὴν καρδιά μου γεμίζει.

Θέλει ν' ἀπαλλαγεῖ ἀπ' αὐτὸ τὸ βάρος τῆς τραγικῆς καταδίκης, προσπαθεῖ νὰ γνωρίσει τὴ λύτρωση, στὶς χαρὲς, στὶς λαχτάρες, στοὺς ἀκαταστάλαχτους πόθους ποὺ νιώθει ἀκόμα στὰ 22 της χρόνια: τὸν ἔρωτα καὶ τὴ νοσταλγία, τὸ ταξίδι καὶ τὴ θάλασσα, τὴν ἀναμονὴ καὶ τὴ λήθη. Μὰ ὁ στίχος της εἶναι ὀρηκτικὸς σὰν τὴν ἴδια της τὴ φύση, συχνὰ δὲν ὑπακούει στὸ μέτρο καὶ τοὺς κανόνες. Ἔχει τὸ χάρισμα τῆς αὐθορμησίας καὶ τὴν εἰλικρίνεια τῆς ἔκφρασης. Ἡ Ἀνθούλα δὲν εἶχε ποτὲ τὸν καιρὸ νὰ τὸν ἐπεξεργαστεῖ, νὰ τὸν προσέξει, νὰ τὸν ὑποάξει. Κάτι ἄλλο θὰ τὴν ἀπασχολοῦσε πάντα: ἕνα θέμα γιὰ διήγημα ποὺ θὰ τὸ ἔγραφε μέσα σὲ μιὰν ὥρα, ἢ μιὰ πτυχὴ τοῦ ἑαυτοῦ της ποὺ θὰ τὴν τραγουδοῦσε. Δὲν ἔχουμε ἀκόμα τυπωμένη καὶ τὴ δεύτερη συλλογὴ της. Ἀπ' ὅσα ὅμως ξέροντες, κ' ὅσα δημοσιεύσαμε στὶς σελίδες αὐτές, εἶναι ἀναμφίβολο πὼς ἡ ποίησή της παρουσιάζεται μεστωμένη, ὄριμη καὶ ἄψογη καὶ στὴν φόρμα της καὶ στὴν τεχνική της.

Ὡς τόσο μιὰ γλυκύτατη ἁρμονία
φτάνει ὡς μὲς στὰ τρίβαθα τῆς γῆς.
Ἀτέλειωτο τραγοῦδι τῆς ζωῆς,
τοῦ καταλύτη θάνατου εἰρωνεία!

Κ' ἐμὲ ἡ ψυχὴ μου θάνατο ἐδῶ κλεισμένη,
τὴν ὅρα καρτερῶντας ποὺ μορεῖ
τὸ δρόμο τὸν καινούργιο της νὰ βρεῖ
κι ἀπ' τὰ δεσμά της τοῦτα λυτρωμένη.

(Ἀπὸ τὸ «Ἐντάφιο»)

Μὲ τὸν πρόωγο θάνατο τῆς Ἀνθούλας, ἔσβυσε ἕνα γνήσιο ποιητικὸ ταλέντο, ἀπὸ τ' ἡγεσιώτερα ποὺ ἔδωσε ἕως τώρα ἡ Θεσσαλονίκη, ἄξια νὰ τὴν τιμήσουν.

«ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΕΣ ΗΜΕΡΕΣ»

ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ

ΘΑΝΑΣΗ ΠΕΤΣΑΛΗ «Ο 'Απόγονος» (μυθιστόρημα) 'Αθήνα.

Η σειρά του κυκλικού μυθιστορήματος του κ. Θανάση Πετσάλη, «Γερές κι αδύναμες γενεές», που άρχισε με τον «Προορισμό της Μαρίας Πάρνη» και συνεχίστηκε με το «Σταυροδρόμι», κλείνει τώρα με τον «'Απόγονο». Και το τρίτο αυτό βιβλίο είναι γραμμένο σε μία γλώσσα καλλιεργημένη, όμαλη που έχει το χάρισμα της διαύγειας και την αίσθηση του λεπτού γούστου. Ο κ. Π. ολοκληρώνει έτσι μία πρόθεσή του, να δώσει την εικόνα μιας γενεάς, της γενεάς των Πάρνηδων, στη διαδοχική της συνέχεια, με φανερές όπωσδήποτε τις κληρονομικές αδυναμίες που την οδηγούν στην εξαφάνιση. Συναντούμε κ' έδω την επιμέλεια και τη φροντίδα του συγγραφέα να μας δώσει με την πιστή κι ακριβή περιγραφή την έξωτερική μορφή των προσώπων που κινούνται στην ατμόσφαιρα του βιβλίου του. Δεν ξέρω όμως αν ο ρεαλισμός στην πιο γενική του μορφή—δταν φυσικά δεν πρόκειται για πρόσωπα που βλέπουμε στο θέατρο—κατορθώνει πάντα να μην αφήνει μερικά κενά στην έντύπωση του αναγνώστη, για να συλλάβει την αληθινή μορφή του, κι όταν ακόμα αποδίδεται με μιαν αξιόλογη περιγραφική δύναμη. "Ετσι δεν κατορθώνουμε να συλλάβουμε τη συνολικότερη μορφή της Μαρίας Πάρνη παρά στο τυπικό της μέρος; σά μία γρηά «έβομηντα χρόνων και πάνω κατάλευκη χοντρή, ψηλή κτλ.» Το ίδιο θα λέγαμε και για το μικρό Πέτρο. Μαντεύουμε τη υπόστασή τους και παρακολουθούμε τις σκιές τους στη δράση που δημιουργεί ο συγγραφέας με τη συνέχεια της αφήγησής του.

Ειδικότερα στην περίπτωση αυτή, μας μένει η έντύπωση ενός προσχεδιασμένου διαγράμματος που έπρεπε να χρησιμοποιηθεί σαν από μιαν αξίωση για να εξαντληθεί μία πρόθεση. Ο απόγονος τώρα βρίσκεται στην έφηβική ηλικία των 17 χρόνων, ζωηρός και με έκδηλα ανεπτυγμένες κάποιες όρμες του. Θα μπορούσε να έχει κανείς κάποιες επιφυλάξεις όσον άφορα τη διανοητική του ανάπτυξη. Έδω κ' εκεί ο δεκαεπταετής απόγονος παρουσιάζεται με μιαν άσυνήθη για την ηλικία του ώριμότητα αυτοελεγχόμενου ανθρώπου—και ο κ. Π. δεν προτίθεται να τον παρουσιάσει σά μία φύση εξαιρετική. —«Τώρα τελευταία—λέγει ο Πέτρος—έκεινο που με συγκινεί τό πιο πολύ στη μουσική είναι αυτή η όνειρεμένη ατμόσφαιρα όπου με μπλέκει και που με φέρνει από τη μία μέρα έξω από την πραγματική, την καθημερινή ζωή...» (σελ. 57) Αισθάνομαι—συνεχίζει—φο.

βερά την ανάγκη να ζω δίπλα στην αληθινή μου ζωή και μία ζωή φανταστική, θαυμαστή κι άπίθανη» ή ακόμα: «θαρρείτε πώς δεν έχει άλλες ανάγκες ο άνθρωπος για να είναι ευτυχισμένος, Μά δε μπορούν τέλος πάντων οι άνθρωποι να καταλάβουν... ν' ανέβουν λίγο παραπάνω με το μυαλό τους, με την ψυχή τους;» (σελ. 61) Μου φαίνεται κάπως αταίριαστος για την ηλικία του αυτός ο ένδοσκοπικός συναισθηματισμός. "Όπως επίσης έχουν την έκφραση μιας επιτήδευσης κ' οι έρωτες του νεαρού Πέτρου με την τριανταπεντάρα δ. Ντόρη. 'Αφήνουν την έντύπωση άφύσικων τεχνικών εύρημάτων που παρεμβάλλονται με τον αντικειμενικό σκοπό ν' αποδειχτεί μία αδύναμη πλευρά και του απόγονου.

Μά πέρ' από τις παρατηρήσεις αυτές που θα είχε να κάνει ο αναγνώστης, «ο 'Απόγονος» δεν παύει να διατηρεί την αξία του με τό ζωηρό ενδιαφέρον της προσμονής στη συνέχειά του, με την εύχαριστηση που παρουσιάζει ή άβιαστη αφήγηση, με τό φυσικό του διάλογο, με τις θαυμάσιες περιγραφές του υπαίθρου. Ο αναγνώστης τις νιώθει άφαιμοιώνεται με την ατμόσφαιρα της έξοχης. Μέσα στην περιοχή του μεγαλοαστικού μυθιστορήματος καθώς τώρα άρχισε να έμφανίζεται στον τόπο μας, ο κ. Πετσάλης με τό τρίτομο αυτό κυκλικό του μυθιστόρημά του κάνει μια λαμπρή άρχή, και ή συνθετική του Ικανότητα άποτελεί μία σημαντική προσφορά στα νεοελληνικά γράμματα.

Γ. Δ.

ΣΤ. ΚΟΣΜΑ : «'Αντρέας Δημακούδης» Θεσ)νίκη 1935.

Δεν είναι, μου φαίνεται, πολλά χρόνια που άρχισαν να γράφονται και στον τόπο μας βιβλία έξομολογήσεων, να γίνεται μιá στροφή της λογοτεχνίας προς την έξερεύνηση και άπεικόνιση των μυστικών της ψυχής και την έκφραση των διάφορων ροϊκών καταστάσεων του έσωτερικού μας κόσμου. Στην κατηγορία αυτή των έργων νομίζω ότι πρέπει να κατατάξουμε τό πρώτο βιβλίο που κυκλοφόρησε τελευταία ο κ. Στ. Κοσμάς με τον τίτλο «'Αντρέας Δημακούδης». Ο συγγραφέας θέλησε να μας διηγηθεί τη ζωή του 'Αντρέα Δημακούδη, ή ακριβέστερα θέλησε να μας κάνει μιαν έξομολόγηση της δικής του ζωής δια μέσου του ήρώα του. Ένας νέος Έλληνας φοιτητής σπουδάζει σε μιá πόλη της Εύρώπης που δεν αναφέρεται τ' όνομά της. Στο νέο αυτό συμβαίνουν ώρισμένα περιστατικά κατά τη διάρκεια αυτής της ζωής του μακριά άπ την πατρίδα του. Φυσικά δεν ύπάρχει ούτε ύπόθεση ούτε πλοκή ούτε μύθος, ούτε πρόσωπα, ούτε δραματικές περιπέτειες σ' αυτή την Ιστορία. Ο συγγραφέας πήρε τον έαυτό του, τις έντυπώσεις που του γέννησε τό περιβάλλον, τό παρελθόν που ξυπνά κάθε λίγο μέσα του, τις έσωτερικές του περιπέτειες, διάλεξε δηλαδή άπ τη ζωή του ό,τι του έγινε μιá ανάμνηση προσφιλης και μäs τό έξομολογήθηκε. Τά βιβλία αυτού του είδους παρουσιάζουν πάντα μιá τεράστια δυσκολία όσο φαίνονται άπ την πρώτη στιγμή εύκολα. Κινδυνεύει κανείς διηγούμενος τις καθημερινές του πράξεις, άποκαλύπτον-

τας την ψυχή του να καταντήσει ενοχλητικός, ανιαρός, ερεθιστικός όταν θα γράφει δεν είναι ελικρινά, δεν είναι μια αναγκαία έκφραση του βαθύτερου εαυτού του. Ο κ. Στ. Κοσμάς διηγείται την ιστορία του με την πιο αξιοθαύμαστη ελικρινεία με τόσο αφέλεια, χωρίς καμιά ψευτιά, καμιά προσπάθεια επίδειξης. Είναι μοι φαίνεται η πρώτη και η πιο σπουδαία άρετή σ' ένα λογοτέχνη να είναι ελικρινής και σύμφωνος με τον εαυτό του.

Το βιβλίο του κ. Στ. Κοσμά είναι μια ωραία νεανική φωνή που άσφαλως θα άρέσει σ' όσους αγαπούν τους νέους που κρύβουν μέσα τους έναν πλούσιο έσωτερικό κόσμο.

ΣΤ. ΞΕΦΛΟΥΔΑΣ

Θ. ΚΟΡΝΑΡΟΥ «Ο άλήτης» Αθήνα

Αυτά καθεαυτά τα πράγματα, άπαλλαγμένα από κάθε προσπάθεια πλασματικής μορφοποίησης είναι σχεδόν νεκρά. Καθώς τα σκεπάζει ή κάθε ημέρα είναι σά να ζούν σ' ένα παρελθόν. Ο ρόλος του καλλιτέχνη, του λογοτέχνη, αρχίζει από τη στιγμή που θα θελήσει ν' αποδώσει στα ίδια αυτά πράγματα μια καλλιτεχνική συγκίνηση, μεταφέροντάς τα σ' ένα παρόν. Αν τώρα ο κ. Θ. Κονάρης μοι επέτρεπε την προέκταση της άπλης αυτής γνώμης και στο τρίτο αυτό βιβλίο του, θα έκανα την παρατήρηση, πώς κι' αυτός άκόμα ο χαρακτηρισμός του «ημερολογίου ενός άλήτη» που δίνει ο ίδιος στο έργο του, περιέχει το στοιχείο της προσποίησης και της προσπάθειας, άφοι γράφτηκε με την προπόθεση να τυπωθεί, να διαβαστεί, κι' άκόμα, με τη δίκαιη άξίωση να προσεχτεί. Μά θαρρώ πώς ο κ. Κ. κάνει μιάν άκόμα διάψευση των προθέσεων του. Θέλει-καθώς σημειώνει- τον «άλητισμό χωρίς προσπάθεια ώραιοποίησης» Έκείνο που εϋθύς έξαρχής παρατηρεί ο αντικειμενικός άναγνώστης- και το λέω προς έπαινο του κ. Κ., - είναι όχι τόσο η έκμετάλλευση του έξωτερικού στοιχείου με τις περιγραφές, με ώρισμένες συμβάσεις και αληθοφάνειες, με την άναπαράσταση μιás συγκεκριμένης μορφής του όποιου Σπύρου ή Γιάννη άλήτη — όσο η προσπάθεια άκριβώς να ύψωθεί αυτή ή συμβολική έννοια του άλήτη. Κι' ο συγγραφέας έκμεταλλεύεται τον έσωτερικό κόσμο, δίνοντας κομμάτια της ψυχικότητάς του, προσθέτοντας μιάν άξία σε μιá βιωμένη έσωτερική άναπαράταση.

Ο κ. Κ. θέλησε να τοποθετήσει το βιβλίο του στη Θεσσαλονίκη, ίσως σε μιá παλαιότερη έποχή, όταν άκόμα ο "Αη Γιώργης ήταν έκκλησία (τώρα είναι μουσείο) ή που σόζονταν άκόμα το καφενείο του Μαλίκμπεη (αυτό ύποθέτω πώς έννοει όνομάζοντάς το Χαλίμπεη). Μερικές τοποθεσίες άναφέρονται έδω κ' έκει μ' έναν τρόπο μάλλον διακοσμητικό. Μά δεν είναι ή άτμόσφαιρα που ένδιαφέρει. Η προσοχή στρέφεται περισσότερο στο έννοιατικό μέρος της άφήγησής που κάνει ο άλήτης ο έλεύθερος, ο άμέριμος, ο κατατρεγμένος από την κακομοιριά άλήτης, με τον έφιάλητη της έξουσίας πάνω του, ο τίμιος όμως, περισσότερο από πολλούς άλλους, άλήτης. Με μιá λέξη ο άνθρωπος. Ο κ. Κ. άποφεύ-

γει τη σύνθεση. Όμολογώ πώς προτιμώ αυτή τη ρευστότητα που δίνει στον «Άλήτη» του, μ' όλες βέβαια τις συμβάσεις που συναντούμε — μερικές μάλιστα με φανερά την προσπάθεια να ύπογραμμιστεί ή αντίθεση, καθώς είναι ή στιγμή που οι δυο άλήτες ζητούν άσυλο μέσα σ' ένα έβραϊκό μνημα. Γιατί έχω την αντίληψη πώς έλάχιστοι είναι κείνοι που κατώρθωσαν να ύποβάλλουν τη ζωή σ' ένα ύποδειγμα, ν' αποδώσουν τη σχηματοποιημένη μορφή της μ' ένα τρόπο άριστουργηματικό, που να μην αφήνει κανένα κενό, να διαλύει κάθε ύποψία συνθέσεως για την έντέλεια και τη φυσικότητά της. Έτσι ο κ. Κ. άναπτύσσει κ' έδω τ' άξιόλογα χαρίσματα του πεζογράφου με την παρατήρηση, την άνάλυση, και την όρμη άκόμη που άντλεί από τη σταθερή του πίστη στη μαρξιστική ιδεολογία.

Γ. Δ.

Χρ. ΧΡΗΣΤΙΔΗ (Χρ. Άνδρ. Μάνεση) «Κίνδυνοι κι' έλπίδες του Έλληνισμού» Αθήνα.

Ο κ. Χρ. Χρηστίδης θέλησε να συλλάβει στη συνολικώτερή του έκφανση το πολυσύνθετο έσωτερικό μας πρόβλημα. Και ή προώθηση της έλληνικής πραγματικότητας από την έπιφανεϊακή άρθρογραφία των κομμουνιστικών όργάνων, στο έπίπεδο της άμερόληπτης και βαθύτερης αντικειμενικής έρευνας, ίκανοποιεί σημαντικά. Γιατί, όσο ξερούμε οι «Κίνδυνοι κι' έλπίδες του Έλληνισμού» είναι ή πρώτη συγκροτημένη και θετική «συμβολή στη μελέτη του έλληνικού προβλήματος» που γίνεται στα τελευταία αυτά χρόνια. Ο κ. Χρηστίδης γράφει σε γλώσσα, καθαρή, σταράτη και ή έκφρασή του έχει μιάν ώμότητα και μιá δριμύτητα άσυνήθη. Μέσα στις πρώτες κιόλας σελίδες, κάνοντας λόγο για την άστική δικαιοσύνη με την παλιά νομοθεσία της, για την έκπαίδευση, για τη στερημένη από έσωτερική ζωή έκκλησία, για το δημοτικό σύστημα, για τη διοίκηση, για τη δασική άσφάλεια, για την οικονομική και τη δημοσιονομική πολιτική, για την κυβέρνηση και την αντιπολίτευση, με λίγες έκφραστικές και χαρακτηριστικές γραμμές, δίνει τη φυσιογνωμία της Ελλάδας, που άν δεν πλησιάζει να είναι άπόλυτα όμοια με τη σημερινή, άσφαλως όμως δεν απέχει πολύ από το να είναι. Κι' όμως ο πίνακας αυτός μ' όλη τη νωπότητα των χρωμάτων δεν είναι καμωμένος σήμερα. Δεν είναι καν καμωμένος από τον κ. Χρηστίδη τον ίδιο. Όφείλεται στον πρώην άρχηγό των Φιλελευθέρων, του κόμματος δηλ. που έμεινε περισσότερο στην άρχή τα τελευταία είκοσι χρόνια. «Εγώ—λέει ο κ. Χρ.—δεν έκανα παρά να μεταφράσω στη δημοτική ένα κομμάτι από τον πρώτο λόγο που αυτός έβγαλε στην Αθήνα στις 5 Σεπτεμβρίου 1910». Δέ μένει να πούμε πώς από τότε ίσαμε σήμερα, άκίνητοίμε κι' άγωνιοίμε με το πρόβλημα της έσωτερικής μας κακοδαιμονίας.

Θά μπορούσε να παρατηρήσει κανείς ότι ο κ. Χρηστίδης δεν προστρέχει στα φώτα της έπιστήμης για να δώσει μιá μεθοδική κατάταξη και μιάν άνεση στα προβλήματα που θίγει. Από την ξηρή συστηματική κατάταξη και τα στατιστικά δεδομένα χωρίς άνάλυση, από κάθε άπόπειρα

πνευματικής απογείωσης για άκαιρες ιδεολογικές πτήσεις, ομολογούμε πώς προτιμούμε αυτό τον πειστικό τόνο της τετραγωνικής λογικής, αυτή τη διάθεση της αυτοκριτικής, και τη συζητητική μορφή που μεταχειρίζεται ο κ. Χρηστίδης. Με την αντικειμενικότητα της έρευνας, μα πρό πάντων με τον ειλικρινή πόθο του νέου «να κάνει κάτι που δεν το καταπιάστηκε άλλος από την Καταστροφή κ' έδω, να βοηθήσει να βρεθεί μια λύση», φροντίζει να διαλύει τις πλάνες και τις υποψίες, να μην αφήνει κανένα— όσο είναι δυνατό—κενό στην κρίση του αναγνώστη. Στην έρευνά του αυτή που θα διατηρεί πάντα το ενδιαφέρον της, δεν υπάρχει βέβαια ή ίσομέρεια, ή ανάλογη με τη σοβαρότητα και την έκταση που έχουν ώρισμένα προβλήματα. Και από την άποψη αυτή το βιβλίο αυτό έχει και τ' αδύνατα σημεία του. Ο κ. Χρ. προσπάθησε να ολοκληρώσει τις προθέσεις του. Θέλησε να συντελέσει σε μιάν αφύπνηση του σκεπτόμενου κόσμου, για να εγκαταλείψει την αδράνεια και την απάθειά του και να ενδιαφερθεί για τα κοινά με ανιδιοτέλεια και ανωτερότητα. Η συνέχεια από άλλους δε μπορεί παρά να ωφελήσει.

Γ. Δ.

ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ

Ελάβαμε την παρακάτω επιστολή:

Κύριε Διευθυντά,

Είμαι ένας Ισραηλίτης που παρακολουθώ τα ελληνικά Γράμματα, γιατί ξέρω, ότι πρέπει να αγαπώ την Ελλάδα και να παρακολουθώ όλες της τις προσπάθειες και ότι τότε θα την αγαπήσω περισσότερο, όταν τη γνωρίσω καλλίτερα. Μέσα λοιπόν από αυτό το ενδιαφέρον μου αντλώ το θάρρος να σάς γράψω τις παρακάτω γραμμές.

Τελευταία αϊ έφημερίδες έγραψαν διά κάποιο βιβλίο της Κατίνας Παπα «Στη συκαμιά από κάτω», που το έβράβευσε η Ακαδημία Αθηνών (γιατί όχι: Ελληνική Ακαδημία). Αγόρασα το βιβλίο αυτό και έπερίμενα πολλά και καλά. Πρέπει να σάς πω, ότι μου άρεσε εκεί μέσα το διήγημα «Κοντά στη θάλασσα». Είναι όμως ή όμοιότης του με ξένα έργα που μου έκαμε περισσότερο έντύπωση. Έχει κάτι από την ήρεμη μελαγχολία του Γκείγερσταμ και τον είδυλλιακό λυρισμό του Γιάκομπσεν. Θα έπροτιμούσα να μη μου θυμίξη τίποτα και να ιδώ κάτι που δεν έπερίμενα, κάτι καινούργιο για τα μάτια μου. Κοντά σ' αυτό έδιάβισα και τ' άλλα διηγήματα του τόμου κυνηγώντας να εύρω πάντοτε κάτι από την ψυχή της συγγραφέας. Καθώς περνούσα τις σελίδες έφαντάστηκα, ότι ή Κα Παπα βρίσκεται κυρίως σε τούτο, ότι ζητάει να μάς δώση εικόνες από τη ζωή των χωριάτων ή τη μικρή ζωή. Είναι όμως ή ασάφεια των εικόνων αυτών, που με σταμάτησε πολλές φορές δυσάρεστα. Η Κα Παπα δε μου φάνηκε να έχη το βαθύ αίσθημα του ψυχολογικού τοπίου και μάταια ζητάει να πάη επάνω εις τα ίχνη του Παπαδιαμάντη κυνηγώντας να γνωρίση την ένδομυχη χώρα των χωριάτων και των ταπεινών. Όταν έφθασα εις το τελευταίο διήγημα τότε μόνον ανοίχτηκαν τα μάτια μου. Γιατί, αν προτύτερα παραξενεύομουν, κοντά στα άλλα, με την αδυναμία της συγγραφέας για το φυσικό και

άβιαστο άστείο και το χιούμορ, τώρα καταλάβαινα πώς ο πραγματικός τόπος της ήταν εκείνο που κρύβεται τόσο άσχημα κάτω από μια ανάλατη όσο και άκαιρη συζήτηση δυο κοριτσιών σχολαστικών, που δεν έχουν να τραγουδήσουν στην ψυχή μας τίποτε από την έξοχη όπου ζούν. Ίσως έχω λάθος, αλλά πιστεύω, πώς ή Κα Παπα βρίσκεται αληθινά μονάχα σε τούτο το διήγημα. Εις πολλά μέρη τα διηγήματά της δείχνονται καλογραμμένα, αλλά αυτό δεν ήμπορεί να τους δώση ούτε βάθος ούτε συγκίνηση που είναι ένας παλμός στην ψυχή μας. Και αν υπάρχει κάτι το έντελως προσωπικό και κάτι το πρωτοειπωμένο ελληνικό στα διηγήματα αυτά δεν είναι αϊ ξένες ή ελληνικές τους απηγήσεις, αλλά αυτή ή σχολαστική δασκαλική συζήτηση, με γυρισμένες τις πλάτες, μέσα στην άγκαλιά της φύσης, της φύσης που θέλει μονάχα άγάπη έτσι καθώς μάς βλέπει με τα ιδιόζοντα δλόφωτα μάτια της.

Έγώ τώρα έρωτώ: δεν υπήρχε άραγε ένα άλλο ελληνικό βιβλίο για να βρυνέυση ή Ακαδημία;

Εύχαριστώντας για τη φιλοξενία

Μ. ΣΑΛΤΙΕΛ

Σημ. Μ. Η. Τη περιοδικό μας δυστυχώς δε μπορεί ν' άποκριθή στην άπορία του έπιστολογράφου, διότι δεν έχει υπ' όψει του το βιβλίο. Αλλά και δεν υπάρχει λόγος για απάντηση. Η καλύτερη άπάντηση δίδεται πάντοτε από τη δημοσία γνώμη.

ΧΡΟΝΙΚΑ

* * Στην αίθουσα του Έμπορικού Έπιμελητηρίου στις 30 Απριλίου ύστερα από μια πρόσκληση του περιοδικού μας μίλησε για τις σύγχρονες Έλληνίδες ποιήτριες ή κ. Marie Louise Asserin. Παρακάτω δίνουμε ώρισμένα μέρη της όμιλίας της:

«Ο βιαστικός περιηγητής που έπισκέπτεται την Αθήνα, οδηγείται στην Ακρόπολη. Ένας πολύγλωσσος βαθμοφόρος οδηγεί το θαυμασμό του, ίκανοποιεί την περιέργειά του. Πηγαίνει στις στήλες του Όλυμπίου Διός, έχει δη κιόλα τις Καρυάτιδες, όχι όμως και τη λαϊκή τέχνη της Έλευσίνας και της Τριπολιτσάς. Συγκινημένος από τα μνημεία και τις αρχαιότητες θ' άγνοήσει το ζωγράφο Γκίζη κι' ο θεϊός όρίζοντας των βουνών θα του υπενθυμίσει ίσως έναν ώραϊο άρχαϊο στίχο που μιλεί για το χάσμα της αρχαιότητας, όμως δε θα μάθει πώς σάν άλλοτε κι' ο σημερινός ποιητής τον ύμνει καλλιτερι»

«Όσο πιο πολύ ο περιηγητής είναι μορφωμένος, τόσο λιγότερο θα μπορεί να βλέπει το σύγχρονο ζωντανό κομμάτι και μπροστά από τις προθηκές των βιβλιοπωλείων που κοσμούνται με είκοσι καινούργιους τίτλους, θα περάσει υπεροπτικά από άγνοια, χωρίς να τους διαβάσει. Οί Έλληνες! Δεν έχουν λογοτεχνία...»

«Κι' όμως έχουν μια λογοτεχνία πλαταιά κι' ώραία, της όποιίας το σύνθημα της αφύπνησης χρονολογείται από την έποχή που εκδόθηκε το «Ταξίδι» του Γ. Ψυχάρη στα 1880, μια λογοτεχνία που δεν έπαυσε να πλουτίζεται ίσαμε τώρα με μια πλούσια και δυνατή παραγωγή, συχνά πολύ πρωτότυπη, στην όποία τα πιο διάφορα ρεύματα των ιδεών έχουν τους όπαδούς και τους μιμητές. Γιατί τόσο οί «άντιδραστικές» οί κοσμοπολιτικές όσο και οί έπαναστατικές θεωρίες, καθώς έμφανίζονται από συγγραφείς που ξεχνούν τις πρώ-

τες επιδράσεις τους, δείχνουν συχνά μιὰ πρωτοτυπία έντελῶς ανεξάρτητη από τις αρχικές τους έμπνεύσεις, πού είναι άξια του πιο μεγάλου ένδιαφέροντος.

Δυστυχῶς, άν ή πνευματική κίνηση στην Έλλάδα αποτελεί ένα άληθινό μικρόκοσμο άξιον ώστόσο κάθε ένδιαφέροντος από μέρος των προχωρημένων λαών, ό μικρόκοσμος αυτός παραμένει άγνωστος έξαιτίας της μικρής έκτασης της γλώσσας, έκτασης τόσο πιο περιωρισμένης ώστε τό πρόβλημα, ή καλλίτερο «ή μάχη των γλωσσών» νά έμποδίζει τους ξένους νά επιδοθούν στην εκμάθηση της.

• Αντιθέτως πάλι οί ξένοι εκδότες δέ θέλησαν ακόμα νά εκμεταλλευθούν αυτή τη σχεδόν παρθενική φλέβα στη διεθνή σφαίρα του βιβλίου, με μεταφράσεις πού θα έκαναν προσιτές στο διεθνιστικό κοινό τό χάσμα και την πρωτοτυπία της νεοελληνικής παραγωγής, πού άργά ή γρήγορα θ' αποκαλύψει στους άλλους λαούς ασφαλώς περισσότερους από ένα Σενκίεβιτς, κι' ακόμα τους Ντοστοιέφσκυ, τους Μέτερλιγκ, τους Προύστ, τους Ζίντ αυτής της τόσο άγνοημένης νεοελληνικής λογοτεχνίας.

(Γιά την ποιήτρια Άνθούλα Σταθοπούλου—Βαφοπούλου, ή κ. Asserin, είπε τ' ακόλουθα:)

• Θα ήθελα οί πρώτες μου λέξεις γι' αυτή τη μελέτη πού αφιερώνεται σε μερικές Έλληνίδες ποιήτριες ν' απευθυνθούν σε μιὰ εύλαβική τιμή σ' αυτή τη νεαρή γυναίκα πού έζησε ανάμεσά σας, και πού ό θάνατος τόσο σκληρά ήλθε νά την αποσπάσει από όλους εκείνους, τους οποίους γοήτευαν οί στίχοι της. Οί «Νυχτες άγρύπνιας» έξακολουθούν νά σκορπούν αυτό τό μουσικό και ήρεμο χάδι, ένός ρυθμού μελαγχολικού και ταυτόχρονα λικνιστικού. «Νύχτες άγρύπνιας» όπου τραγουδιούνται όλα τά θέματα της λυρικής παράδοσης, όπου ό φυσικός στίχος παρασέρνει τον άναγνώστη σ' ένα είδος θρησκευτικής και λατρευτικής έξαρσης, για κάθε τι πού είναι ώραίο, για κάθε τι πού είναι καλό, όπου ή άτέλειωτη άγωνία μιάς ύπαρξης πού κατατρώγεται από την έκταση των επιθυμιών της, περνάει σαν από ένα είδος μελαγχολικής κ' έρωτικής όμίχλης, της οποίας ή άπλότητα γοητεύει και μās θυμίζει τό στίχο της:

• Θα πω και πάλι άπ' τό κρασί του όνείρου πού ζαλίξει».

• Στην αίθουσα του κινηματοθεάτρου «Πάλλας» δίνει από τις 3 του μηνός μιὰ σειρά παραστάσεων ό θίασος Άλίκης—Λογοθετίδης—Μουσούρη. Με τό συγκρότημα του θιάσου καθώς και με ώρισμένα έργα του ρεπερτορίου θα άσχοληθούμε, εκτενέστερα στο επόμενο τεύχος.

ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ

Θ. ΚΟΡΝΑΡΟΥ «ό Άλήτης» Άθήνα, Ι. ΜΠΟΥΚΟΥΒΑΛΑ «Τό χαμόγελο της γιαιγιάς», «Πως πλούτισε ή Θαλίτσα» (παιδικό θέατρο) Άθήνα, Α. ΚΟΜΗ «Κ. Π. Καβάφης» (δοκίμιο) Κέρκυρα.

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

«Νέα Γράμματα» (Άθήνα), «Έλληνικά Φύλλα» (Άθήνα), «Θεσσαλικά Γράμματα» (Λάρισα), «Νέα Έποχή» (Άθήνα), «Μακεδονική Νεολαία» (Θεσ/νίκη) «Μακεδονόπουλο» (Θεσ/νίκη).

ΕΛΑΒΑΜΕ

«Νέους Καιρούς» (καθημερινή έφημερίδα, Πειραιεύς) «Ήπειρωτικών Μέλλον» (έβδομαδιαία έφημερίδα, Άθήνα), «Έπτάνησος» (έβδομαδιαία έφημερίδα, Κέρκυρα).